

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та національної
безпеки
Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра
**на тему: «Відносини України і Великої Британії: становлення,
сучасний стан та перспективи»**

Виконав студент 2 курсу, групи ЗММВ-51
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини»
Сорока Вячеслав Васильович

Керівник – к.п.н., старший викладач
Близняк Ольга Анатоліївна

Рецензент – доктор філософії з
політичних наук, старший викладач
Балашова Оксана Володимирівна

Робота допущена до захисту
(протокол № _____ засідання кафедри міжнародних відносин від
_____ 20__ року

Завідувач кафедри міжнародних відносин: _____
(прізвище ім'я й по батькові)

м. Острог – 2022 р.

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКО-БРИТАНСЬКИХ ВІДНОСИН	10
1.1 Нормативно-правова основа українсько-британських відносин	10
1.2 Основні етапи українсько-британського співробітництва.....	20
Висновки до 1 розділу.....	32
РОЗДІЛ 2. ДВОСТОРОННЄ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ Й ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	35
2.1 Соціально-економічна співпраця України та Великої Британії	35
2.2 Проблеми та перспективи англо-українських відносин.....	55
Висновки до 2 розділу.....	62
РОЗДІЛ 3. ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЩОДО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	65
3.1 Політико-дипломатична підтримка України з боку Великої Британії в умовах російсько-українського конфлікту	65
3.2 Активність Великої Британії в умовах повномасштабної війни в Україні.....	74
Висновки до 3 розділу.....	85
ВИСНОВОК	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	91

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

AUKUS – новий оборонний альянс між Австралією (AU), Великою Британією (UK) і США (US), про формування якого було оголошено 15 вересня 2021 року.

БПЛА – безпілотний літальний апарат — літальний апарат, який може злітати, здійснювати політ і сідати без фізичної присутності пілота на його борту.

ВМС – військово-морські сили.

ВПС – військово-повітряні сили.

ЄС – Європейський Союз.

ДНЯЗ – Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ).

КУС – українські студії в Кембриджському університеті.

LIFT – лондонський міжнародний фестиваль театру (LIFT).

M270 – американська реактивна система залпового вогню (РСЗВ) на гусеничній базі БМП «Бредлі» виробництва компанії Vought.

MBDA – MBDA (Matra BAE Dynamics Alenia) — провідний європейський розробник та виробник ракетних систем.

НАТО – Організація Північноатлантичного договору, також Північноатлантичний альянс або НАТО (англ. North Atlantic Treaty Organization — NATO).

РЛС – Радіолокаційна станція або радár — система для виявлення повітряних, морських і наземних об'єктів, а також для визначення їхньої дальності та геометричних параметрів.

СОТ – Світова організація торгівлі (СОТ) (англ. WorldTradeOrganization, WTO).

СНО-1 – Договір про скорочення стратегічних наступальних озброєнь було підписано 30 — 31 липня 1991 року в Москві, набрало чинності 5 грудня 1994 року. Термін дії Договору СНО-1 сплив 5 грудня 2009 року.

СУБ – Союз Українців у Великій Британії (СУБ) [AssociationofUkrainiansinGreatBritain].

УІЛ – український Інститут у Лондоні [UkrainianInstituteLondon] – центр освітньо-культурної діяльності, пов’язаної з Україною.

ЧАЕС – Чорнобильська атомна електростанція, скорочено ЧАЕС.

NLAW – (англ. NextGenerationLightAnti-tankWeapon) — шведсько-британська переносна протитанкова керована ракета малої дальності.

GPS – система глобального позиціювання — сукупність радіоелектронних засобів, що дозволяє визначати положення та швидкість руху об’єкта на поверхні Землі або в атмосфері.

ВСТУП

Актуальність теми. Велика Британія постійний і надійний партнер України. Дружні і конструктивні двосторонні відносини з плином часу поглиблювались і зміцнювались, особливо коли Україна чітко визначилась із своїми зовнішньополітичними орієнтирами. Офіційний Лондон вітає європейський вектор української зовнішньої політики і всіляко сприяв його посиленню. Це продиктовано, серед іншого тим, що Велика Британія активно переосмислює зовнішню політику у Східній Європі.

Великобританія є одним із головних союзників України у протистоянні російській агресії ще з 2014 р. Велика Британія послідовно підтримує Україну від початку Революції Гідності послідовно засуджували російське втручання в Україні та анексію Криму (раніше, ніж це стало трендом для більшості країн Заходу) і від самого початку бойових дій на Донбасі заявляли про пряму участь у них російських сил (чого багато європейців не робили всі ці роки). У 2014 році британці доклали великих зусиль, аби переконати Євросоюз (членом якого тоді ще залишалися) прийняти перші рішення стосовно антиросійських санкцій. Велика Британія також стала однією з небагатьох країн, котрі допомагали Україні у військовому будівництві останні вісім років. Після початку широкомасштабного російського вторгнення кабінет Бориса Джонсона продовжив політику всебічної підтримки України: британці одними з перших надали гуманітарну допомогу і пообіцяли поставки озброєнь. Позиція Лондона стосовно міжнародної ізоляції Москви (у тому числі й припинення членства в міжнародних інститутах) жорсткіша, ніж позиція інших, а британський пакет санкцій на сьогодні — наймасштабніший у світі.

Яскраво демонструє позицію Лондона щодо учасників російсько-української війни той факт, як було підтримано санкції проти РФ, заяви політичного істеблішменту із різким засудженням дій Росії з анексії Криму, окупації частини Луганської та Донецької областей.

З початком повномасштабної війни в Україні українсько-британські відносини перейшли на новий рівень безпрецедентної, активної, щирої і усесторонньої підтримки. Від перших днів російської агресії Британія надавала озброєння, фінансову допомогу, закликала європейських колег до спільних, активних дій. Важливу роль у такій потужній підтримці Україні простежуємо в мега проукраїнській позиції королеви Єлизавети II та прем'єр-міністра Великобританії Бориса Джонсона. Смерть британської королеви і відставка уряду Бориса Джонсона окреслює зміни перспектив українсько-британських відносин.

З огляду на це, дослідження українсько-британських відносин є актуальним і необхідним.

Аналіз стану наукової розробки проблеми. Дослідження різносторонніх аспектів українсько-британських відносин викликає зацікавлення у широкого кола зарубіжних та вітчизняних дослідників.

Початкова історія сучасних українсько-британських політико-дипломатичних відносин представлена в статтях М. Білоусова та П. Ігнатієва. Динаміка їх розвитку тлумачиться дослідниками як залежна від процесу ядерного роззброєння України. Відзначаючи творчі здобутки монографії Н. Яковенко, в якій чітко окреслені основні напрями українсько-британського співробітництва, слід зазначити, що її висновок стосовно несиметричності взаємної зацікавленості України й Великобританії вмотивований, вочевидь, початковим аналізом геополітичних засад двосторонньої взаємодії.

Ознаки позитивної трансформації українсько-британських відносин представлені в працях Р. Ліддла, Е. Вільсона. А безперервність історичної традиції двостороннього співробітництва висвітлена В. Литвіним.

З початку 2000-х рр. з'являються праці, в яких українсько-британські відносини детальніше розглядаються через призму інтеграційних пріоритетів України (І. Храбан, С. Пик.), В. Крушинський та І. Черінько.

Попри значний науковий інтерес до теми українсько-британських відносин з боку широкого кола дослідників окремі аспекти все ж таки

потребують додаткового вивчення. Зокрема, дослідження українсько-британських відносин в умовах повномасштабного вторгнення РФ до України.

Об'єктом дослідження обрано двосторонні відносини України та Великої Британії

Предметом дослідження є еволюція, сучасний стан та перспективи українсько-британських відносин.

Метою магістерської роботи є вивчення українсько-британської співпраці.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні **завдання:**

1. Дослідити головні етапи розвитку українсько-британських відносин;
2. Проаналізувати основні напрями двосторонньої співпраці України та Великої Британії;
3. Вивчити різносторонні аспекти політико-дипломатичної та військової підтримки Великої Британії в умовах російської агресії в Україні.

Теоретичною і методологічною основою роботи послужили закони і нормативні акти, які розкривають законодавче підґрунтя двосторонніх відносин України та Великої Британії, дані інформаційних бюро та статистичних платформ, наукові статті, періодичні видання, публікації з мережі Інтернет.

Хронологічні рамки роботи охоплюють період з 1991 по 2022 роки. Нижня межа пов'язана з етапом становлення новітньої української державності, визначенням й утвердженням міжнародних інтеграційних пріоритетів України, починаючи з 1991 року. Верхня межа дослідження (2022 рік) пояснюється переходом України від поступальної до форсованої політики європейської та євроатлантичної інтеграції. Зазначена трансформація євроінтеграційної політики України відбувається в умовах суперечливої реакції держав Європейського співтовариства та повномасштабної російської агресії в Україні.

Географічні межі дослідження визначаються територіями Великої Британії та України в межах державних кордонів.

Аналіз джерельної бази. Увесь масив дотичної до теми дослідження джерел та літератури можна розділити на 3 частини. Першу групу джерел становлять закони і нормативно-законодавчі акти, що розкривають різні аспекти двосторонньої співпраці. Це зокрема: нормативні документи, які створювали підґрунтя для участі України в європейських (Договір про Європейський Союз, Хартія про особливе партнерство між Україною і Організацією Північноатлантичного договору та ін.) та євразійських інтеграційних процесах (Договір про створення Співдружності Незалежних держав, Договір про створення Євразійського економічного співробітництва – ЄврАзЕС та ін.), меморандуми, протоколи щодо перспектив співробітництва.

Другу групу джерел складають біографічні описи державних і політичних діячів, їх мемуари і спогади. В них містяться унікальні відомості про перебіг важливих переговорних процесів, висвітлені потаємні сторони міжнародних відносин, а також маловідомі деталі з життя безпосередніх учасників міжнародного діалогу.

Третя група представлена інформаційно-тлумачними джерелами, до яких віднесено довідково-статистичні видання, словники й енциклопедії, а також інформаційні повідомлення та інформаційно-описові статті, опубліковані в періодичній пресі, зокрема в вітчизняних та зарубіжних часописах.

Практичне значення і практична апробація результатів дослідження. Основні положення й висновки дослідження можуть бути використані в процесі підготовки узагальнюючих праць та підручників з історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України, при розробці відповідних вузівських курсів і спецкурсів.

Структура роботи. Структура роботи підпорядкована меті та завданням і містить вступ, три розділи поділені на підрозділи, висновки, список використаних джерел та літератури.

РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКО-БРИТАНСЬКИХ ВІДНОСИН

1.1 Нормативно-правова основа українсько-британських відносин

Договірною-правову базу двосторонніх відносин між Україною та Великою Британією становлять понад 30 міжнародних договорів. Крім того, Україна на офіційному рівні стала правонаступницею десяти двосторонніх міжнародних договорів, які були узгоджені ще між СРСР і Великою Британією.

Існуючі двосторонні угоди створюють широкий політико-правовий простір для розвитку українсько-британських відносин у ключових сферах двостороннього співробітництва. Продовжується робота з узгодження низки проєктів двосторонніх міжнародних договорів, у тому числі військових, фінансових тощо.

З проголошенням незалежності 24 серпня 1991 року Україна почала проводити активну зовнішню політику. Обравши західний вектор розвитку, наша держава почала налагоджувати двосторонні дипломатичні відносини з провідними державами світу, серед яких особливе місце посідає Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії. Будучи членом ЄС, постійним членом Ради Безпеки ООН, однією з найрозвиненіших країн світу та маючи тісні союзницькі відносини зі Сполученими Штатами, Великобританія стала союзником, важливим дипломатичним і стратегічним партнером України.

Спільним комюніке 14.12.1991 року Україна встановила консульські відносини з Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії. Об'єктом договорів цього типу були: сам об'єкт встановлення консульських відносин між державами; регулятор цих відносин; принципи співробітництва між державами шляхом встановлення консульських відносин; обмін консульськими установами, статус консульських службовців та їх кількість [36]. У рамках мети встановлення консульських відносин

висвітлюється намір розвивати та поглиблювати співробітництво в ряді галузей (політичній, економічній, гуманітарній, культурній тощо), сприяти дружбі між державами та міжнародному миру та безпеці. Зрозуміло, що регулятор консульських відносин між державами визначається універсальним міжнародним договором, про який уже йшлося – Віденською конвенцією про консульські зносини [36]. Принципами співробітництва є загально визнані міжнародно-правові принципи: взаємна повага до суверенітету, рівноправності та невтручання у внутрішні справи один одного та принципи Статуту ООН [56].

Велика Британія була однією з перших європейських країн, яка визнала незалежність України, і підписала з нею кілька Угод, підтримуючи її прагнення приєднатися до ЄС. Британію не дарма зараз називають найкращим головним промоутером України у світі. Проте відносини між двома державами розвиваються не так швидко, як хотілося б, і характеризуються стриманістю та нерівноправністю, які виражаються як в інтенсифікації взаємодії двох держав, так і в зниженні інтенсивності дипломатичних контактів [20].

Визнавши незалежність України, Велика Британія 10 січня 1992 р. встановила з нашою державою дипломатичні відносини. Одним із ключових питань, які лягли в основу міждержавних відносин, було європейське питання, адже після 1991 р. Україна була налаштована на розвиток Європейського дипломатичного діалогу.

Великобританія репрезентувала саме той вектор, який урівноважував позиції країн Західної Європи і США, Західної і Центральної Європи, нарешті, позиції ключових держав ЄС – Німеччини, Франції й самої Британії щодо «східної політики» Заходу.

В процесі уточнення періодизації новітніх українсько-британських політичних відносин було з'ясовано, що 1991 – 1994 рр. характеризувались вичікувальною позицією Британії щодо державницьких перспектив України. Утвердження без'ядерного статусу України, її відданість цінностям

демократії, а також визнання нею пріоритетним євроінтеграційного курсу стали базовими чинниками поглиблення українсько-британського співробітництва. 10 січня 1992 р. вперше в історії двостороннього політичного діалогу були встановлені дипломатичні відносини. Договір про принципи відносин і співробітництво (10 лютого 1993 р.) зафіксував обопільне визнання євроінтеграційної перспективи України[54].

Ставлення західних країн до України почало поступово змінюватися лише в 1994 році. Цьому сприяли кілька факторів:

- політична криза в російській федерації з грудневими виборами до парламенту, які принесли успіх партії Володимира Жириновського та посяли серйозні сумніви на Заході щодо успішності демократичних перетворень у цій країні;
- зовнішня політика не завжди є збалансованою, особливо по відношенню до найближчих сусідів – росії;
- мирна передача влади під час парламентських і президентських виборів в Україні навесні та влітку 1994 р.

1995 – 2001 рр. засвідчили перехід сторін до повноформатного партнерства, яке було забезпечене нормативно-правовою базою й зорієнтоване на європейську та євроатлантичну інтеграцію України.

В рамках питань двосторонніх відносин та питань інтеграції України в європейські політичні та економічні структури, зокрема шляхи поглиблення українсько-політичного діалогу для розширення економічної співпраці, збільшення товарообігу та обсягів Британські інвестиції в економіку України сприятиме розвитку відносин України з Європейським Союзом у напрямку асоційованого партнерства.

У червні 1998 року уряд України прийняв національну стратегію інтеграції до ЄС. Зі свого боку, ЄС підтвердив фундаментальну важливість відносин з Україною на саміті у Відні в грудні 1998 р. Результатом цього стало ухвалення спільної стратегії ЄС щодо України, а Велика Британія

підтримала інтереси України в обговоренні цієї стратегії для забезпечення європейської безпеки та стабільності ЄС[58].

Протягом 1997-1998 рр. було суттєво доповнено двосторонню договірну базу у сферах міжнародного захисту навколишнього середовища та ядерної безпеки, забезпечення належного функціонування митниці та боротьби з міжнародною злочинністю. Цьому сприяли підписання угоди про обмін інформацією між Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України та Адміністрацією охорони здоров'я та безпеки Великобританії (6 лютого 1997 р., Лондон) [60], Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Уряд Великобританії про взаємну адміністративну допомогу між митними службами (16 січня 1998 р., Київ) [60].

Важливий крок для розвитку співробітництва зробили дипломатичні установи, уклавши міжурядову угоду у формі обміну нотами про особливості перебування співробітників дипломатичних представництв Великої Британії та членів їх сімей в Україні (червень 9, 1998, Київ) [34]. Цей документ дозволив сторонам врегулювати питання індивідуальних прав та обов'язків членів британської дипломатичної місії в Україні та членів їхніх сімей щодо здійснення прибуткової діяльності, цивільних та адміністративних привілеїв та імунітетів, соціального забезпечення, випадків імунітету від кримінальної юрисдикції та податкові штрафи.

Успішність діалогу та співпраці між країнами на двосторонньому та багатосторонньому рівнях у рамках сучасних міжнародних процесів у Європі, спільну волю розвивати та примножувати здобутки двосторонніх відносин засвідчив Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва та співробітництва. узгодження між МЗС України та Міністерством закордонних справ і у справах Співдружності Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії (12 квітня 2000 р., Київ) [61]. Документ є результатом великої попередньої роботи дипломатичного корпусу країн і свідчить про тісну, регулярну, стабільну та конструктивну

співпрацю їх зовнішньополітичних відомств і дипломатичних представництв. Меморандум має важливе значення для всього комплексу українсько-британських відносин, оскільки визначає ключові напрямки та проблемні питання діалогу відповідно до нових потреб і завдань двосторонньої співпраці. Він засвідчує проведення регулярних зустрічей (не рідше одного разу на рік) міністрів закордонних справ або їх заступників з актуальних питань, що становлять взаємний інтерес:

- 1) двосторонні відносини та контакти в політичній, економічній, культурній та інших сферах;
- 2) військово-політичні питання;
- 3) економічні питання, у тому числі проведення економічних реформ в Україні;
- 4) взаємодія правоохоронних органів у боротьбі з відмиванням грошей та організованою злочинністю;
- 5) обмін інформацією з метою координації дій, спрямованих на вирішення регіональних конфліктів;
- 6) співробітництво в рамках ООН та інших міжнародних організацій;
- 7) розвиток відносин Україна-ЄС;
- 8) питання торгівлі та інвестицій;
- 9) питання нерозповсюдження зброї, експортного контролю та спільних дій на підтримку санкцій ООН [61].

У разі необхідності проведення двосторонніх консультацій під час роботи міжнародних організацій та форумів передбачається взаємне сприяння розвитку міжпарламентського співробітництва та продовження діалогу щодо вдосконалення договірно-правової бази відносин між країнами.

Криза в українсько-британських відносинах 2002 – 2004 рр., інспірована не тільки внутрішніми, але й штучними зовнішніми чинниками впливу, не супроводжувалась їх цілковитим застоєм. За підтримки Британії, Україна була залучена до військових операцій Євросоюзу (2003 р.) та Європейської

політики сусідства (Розширення ЄС до кордонів України (2004 р.) визначало її особливий геополітичний статус.

Протягом 2001-2004 рр. сторони зосередилися на розробці низки важливих двосторонніх договірних актів у військовій сфері, що підтвердило свою пріоритетність для розвитку двосторонніх відносин та спільних інтересів у розвитку системи колективної безпеки. Особлива увага фахівців України та Великої Британії до поглиблення договірно-правової бази військового співробітництва зумовлена розширенням відносин України з НАТО та успіхами в реалізації двосторонньої програми міждержавного співробітництва.

У травні 2002 року Рада національної безпеки і оборони України прийняла рішення про вступ до НАТО як кінцеву мету співпраці України з Північноатлантичним альянсом. У зв'язку з цим перед військовими відомствами двох країн постала необхідність удосконалення та розширення напрямів співпраці відповідно до нових реалій двосторонніх відносин, особливостей регіонального та глобального розвитку. На це спрямований Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством оборони України та Міністерством оборони Великої Британії щодо співробітництва у військовій сфері, підписаний 10 вересня 2001 р. у Лондоні [52].

Документ доповнює міжвідомчий меморандум 1993 року та протокол 1996 року новими актуальними пунктами: консультації з питань управління оборонними ресурсами, включаючи оборонний бюджет та кадрову політику; виконання спільних наукових досліджень; обмін досвідом з питань охорони навколишнього середовища, поводження та утилізації озброєння та військової техніки; співробітництво у сфері оздоровлення та відпочинку військовослужбовців; розвиток контактів з питань військової історії, військових традицій, спорту, співробітництво між військовими редакціями та видавництвами; спільні переговори, конференції, семінари, симпозіуми. Документ засвідчив, що українсько-британські відносини у сфері військового співробітництва вийшли на якісно новий рівень.

З 2005 р. спроба поглиблення українсько-британських відносин відбувалась в умовах реалізації курсу Президента Віктора Ющенка на форсовану європейську та євроатлантичну інтеграцію України.

В контексті характеристики двосторонніх політичних взаємин зазначено, що проблема дипломатичного визнання України була пов'язана з тим, що Велика Британія початку 1990-х рр. ототожнювала безпеку в євразійському регіоні зі збереженням цілісності пострадянського простору під патронатом росії[49].

Британський чинник виявився основним в системі європейського протекціонізму Україні. Політична підтримка України з боку Британії у сфері євроінтеграції мала системний характер і зафіксована на кожному з її етапів – від підписання Угоди про партнерство і співробітництво з ЄС (1994 р.) та набуття Україною (першою серед країн СНД) статусу члена Ради Європи (1995 р.) до підключення України до співробітництва з ЄС в рамках політики сусідства–ЄПС (2003 р.) Загальною тенденцією всієї досліджуваної епохи стало піднесення рівня двосторонньої політичної взаємодії.

Ключовою стала роль Великобританії у зближенні України з НАТО. Сприяючи адаптації відповідної нормативно-правової бази України, офіційний Лондон узяв участь у кожній фазі її євроатлантичної інтеграції: від підписання з НАТО програми «Партнерство заради миру» (1994 р.) та Хартії про особливе партнерство з НАТО (1997 р.) до ухвалення Україною «Державної стратегії» щодо євроатлантичної інтеграції (2002 р.) та започаткування процесу підготовки до прийняття Плану дій щодо членства в НАТО – ПДЧ (2005 р.) [21]. Показово, що навіть у кризові 2002 – 2004 рр. обидві країни не втратили динаміку взаємодії в євроатлантичному напрямку.

Офіційна позиція британського уряду з середини 1996 р. полягала в поступовому залученні України до інтеграції в НАТО. Ця тема набула пріоритетності під впливом тристороннього британо-польсько-українського оборонного співробітництва. З розширенням НАТО члени Альянсу перейшли

до сприйняття України як одного з ключових чинників у розбудові нової архітектури безпеки в Європі (Стратегія НАТО 1999 р.) [25].

Налагодження Україною контактів з Західноєвропейським Союзом (ЗЄС) розглядалося Британією як крок офіційного Києва на шляху її інтеграції у військово-політичні структури Європи. Під час головування в ЗЄС Великобританії штаб-квартиру цієї організації відвідав Президент Леонід Кучма (1996 р.).

В контексті євроатлантичної інтеграції розгорталось і двостороннє співробітництво у військовій сфері (Меморандум 1993 р.) [19]

Широкий спектр військового співробітництва включав: обмін досвідом у реорганізації збройних сил, у тому числі шляхом стажування українських військових в Англії; співучасть у миротворчих операціях під егідою ООН; проведення спільних військових навчань «Козацький степ» (з 1997 р.), основну частку фінансування яких брала на себе британська сторона. Етапною подією стало створення спеціальної двосторонньої комісії з військового співробітництва (1998 р.) [14].

Фактично було задіяно увесь основний потенціал двостороннього військового співробітництва під егідою НАТО, але без членства України в Альянсі. Саме цією обставиною пояснюється відсутність Угоди про військово-технічне співробітництво. Залишалась нереалізованою взаємодія військово-промислових комплексів України й Британії у високотехнологічних сферах. Незважаючи на підписання в 2004 р. документу, що врегулював питання обміну та взаємного захисту оборонної інформації, подальший розвиток військової співпраці сторін був пов'язаний із набуттям Україною членства в Північноатлантичному Альянсі.

У 2003–2004 рр. відбулося поживлення контактів між парламентарями України і Великої Британії на багатосторонньому рівні в рамках роботи Парламентських Асамблей Ради Європи, ОБСЄ і НАТО в результаті був підписний Меморандум про взаєморозуміння між Кабінетом Міністрів України та Урядом Сполученого Королівства Великої Британії та Північної

Ірландії щодо обміну та взаємної охорони інформації з обмеженим доступом у сфері оборони[33].

Загалом 2008—2009 роки характеризувалися інтенсифікацією двосторонніх відносин та великою кількістю візитів на усіх рівнях. Велика Британія заявляла, що після досягнення Україною критеріїв членства наша держава «повинна стати повноправним членом ЄС», а нова посилена угода між Україною та Євросоюзом повинна мати форму політичної асоціації та економічної інтеграції. Це знаменуватиме суттєве поглиблення відносин і надасть Україні значні можливості для інтеграції в європейську економіку. 31.08.09 було підписано Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи та Міністерством енергетики й кліматичних змін Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії про співробітництво у сфері радіаційної безпеки, фізичного захисту й нерозповсюдження ядерних матеріалів[59].

17.03.2016 підписано Меморандум про взаєморозуміння між Кабінетом Міністрів України і Урядом Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії щодо співробітництва у сфері оборони[59].

09.10.2017 Верховна рада України підтримала за основу та в цілому законопроект про ратифікацію Протоколу між урядами України та Сполученого королівства Великої Британії та Північної Ірландії про внесення змін до Конвенції про усунення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доход і на приріст вартості майна. Відповідний протокол запровадив ставки та порядок оподаткування, відмінні від передбачених чинним законодавством України, у зв'язку з чим він підлягає ратифікації Верховною радою.

Протокол між Урядом України і Урядом Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії про внесення змін до Конвенції між Урядом України і Урядом Сполученого Королівства Великобританії і Північної Ірландії про усунення подвійного оподаткування та запобігання

податковим ухиленням стосовно податків на доход і на приріст вартості майна, вчиненої у Лондоні 10 лютого 1993 року[52].

20.02.2018 схвалено Протокол між Урядом Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії та Кабінетом Міністрів України про внесення змін до Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії та Кабінетом Міністрів України щодо обміну та взаємної охорони інформації з обмеженим доступом у сфері оборони [52].

29.11.2018 підписано Меморандум про взаєморозуміння між Державною службою фінансового моніторингу України та Підрозділом фінансової розвідки Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії за погодженням Генерального Директора Агенції з питань національної злочинності щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення[52].

Угода між Україною та Великою Британією про політичне співробітництво, вільну торгівлю та стратегічне партнерство. Документ задає стратегічний характер і визначає основні напрями розвитку українсько-британських взаємин. Новий формат відносин реалізовуватиметься через два ключових механізми – Діалог стратегічного партнерства та Торговельний комітет.

В угоді підтверджується підтримка Великою Британією євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України. Окремий наголос робиться на поглибленні військового та військово-технічного співробітництва. Закріплюється налаштованість сторін поліпшувати співпрацю в міграційній сфері, зокрема надалі працювати над полегшенням візових умов.

Британська сторона залишатиметься надійним партнером України у протидії російській агресії та відновленні суверенітету та територіальної цілісності нашої держави у межах міжнародно-визнаних кордонів. Дві країни

координуватимуть санкційну політику та просування ініціатив у міжнародних організаціях.

Угода приділяє окрему детальну увагу подальшому розвитку торгівлі та інвестицій. Українська та британська сторони домовилися лібералізувати умови торгівлі товарами та послугами на рівні не нижчому, ніж передбачено в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Окремий додаток до угоди складає «Протокол про взаємну адміністративну допомогу в митній сфері» — документ, який визначає параметри взаємодії митних органів України та Великої Британії у сфері протидії шахрайству, контрабанді та іншим правопорушенням під час транскордонного переміщення вантажів. Угода фіксує намір тристороннього підходу до визначення правил походження товарів із врахуванням подальшого перебігу ситуації навколо переговорного процесу між Лондоном і Брюсселем щодо умов торгівлі після 31 грудня 2020 року[52].

Договірні акти між Україною та Великою Британією охоплюють різні напрями та сфери співпраці, що дозволяє стверджувати про належну юридичну базу для розвитку міждержавних взаємин. Документи, що регулюють відносини між країнами у політичній та військовій сферах співпраці, складають більше половини двосторонніх договірних актів, що підтверджує пріоритетність зазначених сфер співпраці для обох сторін.

1.2 Основні етапи українсько-британського співробітництва

Перший двосторонній візит на високому рівні відбувся у 1992 р. між Міністром закордонних справ і у справах Співдружності Д. Гердом та Міністром закордонних справ України А. Зленком. На зустрічі міністрів у Великій Британії було укладено міждержавний меморандум про необмежену вільне пересування (15 вересня 1992 р.) [4]. Цей Меморандум має велике значення для розвитку міждержавних відносин, оскільки визначає принципи та правила дипломатичних контактів між Україною та Сполученим

Королівством. Кульмінацією двосторонніх візитів стало офіційне відкриття Посольства Великобританії в Києві та Посольства України у Великобританії.

Однак на початковому етапі українсько-британські відносини були стриманими. Британія підозріло ставилася до новоствореної незалежної України і не прагнула до поглиблення контактів. Мовний бар'єр став перешкодою налагодженим стосункам між державами, оскільки українські дипломати, які прибули з візитом до Лондона, мали комунікаційні проблеми в англomовному середовищі, що не дозволяло налагодити стосунки з британським діловим середовищем [18, с. 316]. До цього слід додати те, що Великобританія вважала Україну державою, яка є сферою впливу російської Федерації [31].

Значною перешкодою на шляху покращення міждержавних відносин стало питання ядерної зброї. Як відомо, після проголошення незалежності Україна успадкувала від СРСР значний ядерний арсенал, який перевищував арсенал самої Великобританії. Йдеться про тристоронню Угоду між США, Росією та Україною про виведення стратегічної ядерної зброї, розташованої на території України, та ратифікацію Верховною Радою договору СНО-1 (скорочення та обмеження наступальних стратегічних озброєнь) 1994 року, який сприяв до потепління українсько-британських відносин.

24 травня 1994 р. до Києва з візитом прибув міністр закордонних справ Великобританії Д. Херд, який на прес-конференції висловив підтримку Великобританією позиції України щодо питання Криму у відносинах з росією. Лондонський чиновник також зазначив, що дипломатичні відносини між двома державами розвиватимуться динамічніше, якщо Україна не лише позбудеться ядерної зброї, а й приєднається до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ). Приєднання України до ДНЯЗ та підписання 5 грудня 1994 р. у Будапешті Меморандуму про гарантії безпеки України, Великою Британією та США стало головною передумовою для покращення співпраці на міжнародному рівні між Україною та Сполученими Штатами Америки[7].

Іншою причиною поживлення українсько-британського співробітництва, як зазначає С. Савін, є «постановка Заходом і, зокрема, Британією під сумнів, ролі України як «одного з головних факторів стабільності у Східній Європі та інструмент впливу на Росію» [10]. Адже в цей період спостерігається зростання напруженості між Заходом і Росією, пов'язаної з внутрішньою та зовнішньою політикою РФ.

Результатом розвитку співробітництва між двома державами стала низка дипломатичних контактів між Україною та Великою Британією, які відбулися у другій половині 90-х років ХХ ст. Так, у вересні 1995 р. до Києва прибув міністр закордонних справ Великої Британії М. Ріфкінд, який виступив з доповіддю на тему «Україна в європейському контексті» [36]. Уже в 1995 р. відбувся офіційний візит Президента України Л. Кучми до Лондона, за підсумками якого на зустрічі з Прем'єр-міністром Дж. Мейджором було прийнято спільну заяву, у якій Велика Британія наголошувала на підтримці України в її прагненні зблизитися з ЄС. Така позиція Великої Британії пояснюється насамперед інтересами монархії. Будучи прихильником розширення Європейського Союзу, Британія сприяла залученню до ЄС нових держав, оскільки збільшення членства в Європейському Союзі призвело б до децентралізації цієї організації. Саме у федералістських тенденціях розвитку ЄС британський уряд побачив загрозу своєму національному суверенітету та ідентичності. Таким чином Англія прагнула зміцнити власні позиції та позиції США в Європі.

Про активну підтримку України Великобританією свідчить і той факт, що Великобританія однією з перших в Європі (після Іспанії) ратифікувала Угоду про партнерство та співпрацю між Україною та ЄС (червень 1995 р.), а також сприяла вступу України до ЄС та підготовки спільної стратегії ЄС щодо України, в той час як країни-засновники ЄС – Німеччина та Франція – досить скептично ставляться до питання розширення ЄС.

У свою чергу І. Черінько окреслює плюси та мінуси членства України в ЄС для Великобританії. З одного боку, у разі вступу України до ЄС Велика

Британія отримає значні переваги, оскільки кількість споживачів спільного ринку збільшиться майже на 50 млн, а антифедералісти, вигідні Британії, посиляться. З іншого боку, набуття Україною повноправного членства в ЄС також призведе до певних політичних змін, не вигідних для монархії: залежно від кількості населення Україна має отримати в інституціях ЄС – Європарламенті та Єврокомісії кількість голосів майже дорівнює Великобританії, що призведе до труднощів у прогнозуванні та контролі парламентської ситуації [28, с. 316].

Українсько-британське співробітництво продовжувало розвиватися і в наступні роки. Так, у 1996 р. Україну відвідав прем'єр-міністр Великої Британії Дж. Мейджор, під час якого було порушено питання про закриття ЧАЕС. 21 жовтня 1997 року держави підписали меморандум про взаєморозуміння щодо участі та підтримки діяльності Чорнобильського міжнародного центру з ядерної безпеки, радіоактивних відходів та радіоекології [4].

З 23 по 25 червня 1998 р. в Україні відбулася зустріч заступника Державного секретаря у справах закордонних справ і у справах Співдружності Великої Британії Д. Хендерсона з Міністром закордонних справ України Б. Тарасюком. Під час зустрічі обговорювалися питання двосторонніх відносин та проблеми, пов'язані з процесами інтеграції України в європейські політичні та економічні структури [10].

Вже наступного року Б. Тарасюк розпочав переговори з новообраним Державним секретарем у справах закордонних справ і у справах Співдружності Великої Британії Р. Куком, під час яких обидві сторони визнали взаємні поступки у розвитку українсько-британських відносин у різних сферах. Окрему увагу було приділено питанню підтримки Великобританією прагнення України отримати статус асоційованого члена ЄС. 12 квітня 2000 р. Р. Кука відвідав Київ, а під час цього візиту було ухвалено Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва та координації між МЗС України та Великої Британії [25].

Період 2001-2003 років ознаменувалися погіршенням українсько-британських відносин. Причиною цього стала критика Британським Королівством повільних і невдалих реформ в Україні, а також посилення антидемократичних тенденцій у державі, зокрема наступ на свободу слова. Британія також звинуватила Україну в порушенні норм міжнародного права у сфері торгівлі зброєю, визнавши факт продажу Україною Іраку систем пасивного спостереження "Кольчуга". Після того, як Україна відправила свій миротворчий контингент до Іраку, а "Кольчуги" так і не знайшли в Іраку, відносини України з Великобританією покращилися. Наслідком покращення українсько-британського співробітництва стало підписання міжурядової Угоди про спрощений порядок отримання віз для державних службовців двох країн (25 жовтня 2001 р.) [30]. За підтримки Великої Британії у 2004 році Україна брала участь у військових операціях Європейського Союзу та Європейській політиці сусідства.

Події 2004 року, ознаменовані «помаранчевою революцією» та приходом до влади проєвропейських політиків, позитивно вплинули на внутрішньополітичну та зовнішню політичну ситуацію в країні. Вже у 2005 році Віктор Ющенко відвідав Великобританію з робочим візитом, під час якого Президент України отримав нагороду британської організації «Chatham House». Ця поїздка стала надзвичайно важливою подією для подолання відчуження та встановлення теплих двосторонніх дипломатичних відносин. Про українську позицію британців свідчать також результати соціологічного дослідження Європейської комісії 2005 року, згідно з яким 45% британців виступають за членство України в ЄС і 35% – проти, що є одним із найвищих показників серед країн Західної Європи [30]. У 2008 році була опублікована заява парламенту Великобританії, в якій основні політичні сили країни (консерватори, лейбористи та ліберал-демократи) підтримали прагнення України стати членом ЄС.

Зміцнення та активізація політичних контактів на найвищому рівні спостерігалися протягом 2008-2009 років, які ознаменувалися значною

кількістю візитів. Зокрема, відбулося три візити Президента України до Великобританії (травень, жовтень 2008 р. та січень 2009 р.) та один візит Голови Верховної Ради України до Великої Британії (жовтень 2009 р.)[30].

Під час візиту Президента до Великої Британії у травні 2008 року було прийнято спільну заяву, у якій задекларовано стратегічний характер українсько-британських відносин. Зокрема, прем'єр-міністр Великої Британії Гордон Браун заявив, що коли Україна досягне загальноприйнятих європейських норм і стандартів, вона має стати повноправним членом ЄС, а нова посиленна Угода між Україною та Європейським Союзом має набути форми політичної асоціації та економічної інтеграції[17]. Під час зустрічі було досягнуто домовленості між двома сторонами, згідно з якою Україна та Велика Британія розпочнуть переговори з метою укладення двосторонньої Угоди про спрощення візового режиму.

У березні 2008 р. Міністр закордонних справ України В. Огризко зустрівся з Державним секретарем у справах закордонних справ і у справах Співдружності Д. Мілібендом. Вже 27 серпня 2008 р. Д. Мілібэнд прибув з візитом до Києва, метою якого було підтвердження зобов'язань Великої Британії щодо підтримки України на її демократичних виборах та встановлення спільних позицій з росією [3] . У жовтні 2008 р. Президент України В.Ющенко зустрівся з британським політиком Х.Браупом, під час якої було висловлено прихильне ставлення Великої Британії до інтеграції України до НАТО та зобов'язання Королівства забезпечити суверенітет і територіальну цілісність нашої держави[21]. Проте політична нестабільність в Україні призвела до ухвалення ЄС рішення про відкладення підписання Угоди про асоціацію з Україною за підсумками саміту в Евіані 9 січня 2008 року.

Подальший розвиток відносин між двома державами спостерігався і в наступні роки, з 2009 по 2013 рр. У цей період дипломатичні контакти між двома державами відбувалися на рівні міністерств. Протягом зазначеного періоду Сполучене Королівство у відносинах з Україною наголошувало на

підписанні Угоди про асоціацію як на головному механізмі трансформації України відповідно до британських національних інтересів [48]. Велика Британія розглядає Угоду про асоціацію як один із перших кроків до майбутнього повноправного членства України в ЄС. У травні 2013 року міністр закордонних справ України їздив до Лондона, щоб отримати підтримку Великобританії для підписання Угоди про асоціацію з ЄС. А 17 вересня 2013 року державний міністр МЗС прибув до Києва для підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС під час Вільнюського саміту Східного партнерства [6].

Однак, починаючи з 2013 року, динаміка двосторонніх політичних відносин уповільнилася через негативні оцінки розвитку демократичних процесів в Україні. Така ситуація влаштовувала не лише іноземні держави, а й самих українців, про що свідчать події 2013-2014 років. Прагнення українського народу відстояти свої демократичні права і свободи знайшли підтримку в різних куточках світу. Внутрішньополітичні зміни та прояв російської агресії проти України сприяли покращенню дипломатичних відносин між державами. Британія активно підтримувала Україну. Зокрема, Велика Британія запровадила низку санкцій та обмежувальних заходів в односторонньому та багатосторонньому форматах, сприяла і продовжує активно сприяти участі України в різноманітних міжнародних організаціях [11].

2014 рік ознаменувався численними зустрічами представників двох держав на найвищому рівні. Так, 3 березня прем'єр-міністр України Арсеній Яценюк під час візиту в Україну зустрівся з держсекретарем закордонних справ Вільямом Хейгом, а 6 березня прем'єр-міністр України Арсеній Яценюк зустрівся з прем'єр-міністром Великобританії Девідом Кемероном в рамках Європейського саміту в Брюсселі.

Петро Порошенко відвідав Велику Британію з робочим візитом у вересні 2014 року для участі в заходах саміту НАТО (Ньюпорт, 4-5 вересня). У рамках засідань Ради ЄС 30 серпня та 69-ї сесії Генасамблеї ООН 25

вересня президент П. Порошенко та прем'єр-міністр А. Яценюк зустрілися з прем'єр-міністром Девідом Кемероном. 22 вересня того ж року до Києва прибула делегація депутатів Європейського парламенту та парламенту Великої Британії на чолі з головою загальнопартійної парламентської групи дружби з Україною Джоном Вітінгдейлом [12].

Стрімкий розвиток українсько-британських відносин спостерігався також у 2015-2016 роках. Цей період ознаменувався численними дипломатичними візитами та контактами. Президент П. Порошенко та А. Яценюк підтримували постійний контакт із Прем'єр-міністром Д. Кемероном. 5 березня 2015 р. Україну з робочим візитом відвідав Державний секретар закордонних справ Філіп Хаммонд. Також варто відзначити зустріч Британського МЗС з Президентом Петром Порошенком та Головою Верховної Ради України Віктором Гройсманом, Прем'єр-міністром Арсенієм Яценюком та Міністром закордонних справ України Павлом Клімкіним [33].

2016 рік набув особливого значення в політичному житті Великої Британії. 23 червня 2016 року в країні відбувся національний референдум, який прийняв рішення про продовження участі Сполученого Королівства в ЄС. Більшість британців проголосували за вихід Великобританії з ЄС. Тому, незважаючи на зосередженість держави на внутрішніх питаннях, вона продовжувала підтримувати двосторонні дипломатичні відносини з Україною на високому рівні, які підтримувалися робочими зустрічами та офіційними візитами [33].

Безпекова співпраця між Великою Британією та Україною розвивається в рамках операції «Орбіталь», коли з 2015 року понад 20 тисяч українських військовослужбовців пройшли підготовку британських військових. Згідно з офіційними даними парламенту, з 2015 по 2017 роки країна поставила Україні нелетальної військової зброї на 2,2 мільйона фунтів [38].

У 2017 році відбулося декілька офіційних візитів на найвищому рівні. Велику Британію відвідали Президент країни П. Порошенко, Прем'єр-міністр В. Гройсман і ціле коло урядовців. У свою чергу до Києва прибули міністр

закордонних справ Великобританії Борис Джонсон (1 березня), міністр оборони Макїл Феллон (20 січня) та його заступник пан Ланкастер (31 серпня). Міждержавні відносини відбувалися і на нижчих рівнях [41].

У позитивному руслі розвивались відносини між оборонними відомствами Києва та Лондона. Підтвердженням цього є заява Міністра оборони України Степана Полторака, який зазначає: «... під час нашої зустрічі з Державним секретарем з питань оборони Великої Британії М. Феллоном ми обговорили питання, пов'язані з політичною підтримкою України, її прагнення захистити свою державу, побудувати демократичне суспільство, і тут ми отримали повну підтримку Великої Британії» [15]. Під час зустрічі також визначено основні напрями співпраці на 2017-2018 роки та обговорено питання розширення дипломатичного співробітництва між двома державами.

У 2017 році лондонський чиновник визнав три пріоритети у відносинах з Україною в цей період: підтримка суверенітету, територіальної цілісності та економічного розвитку України, впровадження реформ і боротьба з корупцією, надання гуманітарної допомоги [46]. Що стосується України, то її інтереси в політичних відносинах з Великою Британією полягають у здобутті та зміцненні обороноздатності країни та посиленні тиску на росію з метою виконання Мінських домовленостей; отримання допомоги для проведення внутрішніх реформ, а також залучення британських інвестицій. Тому можна з упевненістю сказати, що інтереси України та Британії доповнюють один одного.

У 2018 р. також відбулися дипломатичні зустрічі на найвищому рівні. Зокрема, у вересні 2018 р. у Києві відбулася зустріч Президента України П. Порошенка з Міністром оборони Великої Британії Гевіном Вільямсоном, під час якої обговорювалося питання про посилення санкцій проти РФ через агресію проти України та про хімічну атаку в Солсбері. Г. Вільямсон зазначив, що Британія залишається постійним прихильником європейського курсу України, повністю підтримує її у боротьбі з російською агресією.

Великобританія мала намір розширити свою військову присутність в Україні до кінця 2018 року та збільшити присутність у Чорному морі у 2019 році [9].

У свою чергу, посол Великої Британії в Україні Джудіт Гоф зазначила, що «Україна залишається пріоритетом для безпеки, стабільності та довгострокового процвітання європейського континенту та є важливим напрямком для Великої Британії» [17].

Однак, незважаючи на зміцнення двосторонніх відносин, деякі питання залишилися невирішеними. Зокрема, обговорюється питання спрощення візового режиму для громадян України, оскільки Великобританія поки не пішла на поступки українцям. Проте отримання спрощеного візового режиму для України не є справою одного дня, зазначив міністр закордонних справ України П.Клімкін у своїй заяві: «...Ми були змушені відновити переговори з Великобританією щодо спрощеного візового режиму для в'їзду громадян України. Було домовлено, що перший раунд відбудеться у жовтні цього року. При цьому пільговий візовий режим, отриманий Україною в рамках асоціації з ЄС, не поширюється на Велику Британію, тому контакти за спрощеною візою режиму відновлено. Сподіваємося, що прогрес у цьому напрямку буде, але досягнення домовленості щодо спрощеного режиму навряд чи буде справою одного-двох років»[24].

Невизначеність цього питання негативно впливає на імідж британської монархії серед українського населення. До цього додається проблема зміни основ договору у зв'язку з наміром Великобританії вийти з ЄС, оскільки більшість договорів побудовано на основі договорів України з Європейським Союзом та державами-членами ЄС. Якщо Великобританія вийде з ЄС, ці договори будуть поставлені під сумнів.

Коли в липні 2019 року Борис Джонсон став прем'єр-міністром Великобританії, ідея остаточного виходу країни з ЄС стала реальністю. Що стосується російсько-української війни, то історичною можна вважати публікацію звіту парламентського комітету з питань розвідки і безпеки в липні 2020 року [26].

Щодо України, то в доповіді був дуже важливий момент. Він сказав, що «Комітету незрозуміло, чи уряд Її Величності та наші союзники ще знайшли ефективний спосіб відповісти на дії, вжиті російським процесом прийняття рішень. Це серйозно підірвало здатність Заходу ефективно реагувати на російську агресію в минулому – наприклад, анексію Криму в 2014 році» [41].

Проте подальші дії британського керівництва продемонстрували принципову зміну підходів до України. У жовтні 2020 року відбувся історичний візит президента України Володимира Зеленського, під час якого було підписано Угоду про політичне та стратегічне партнерство та вільну торгівлю з Великою Британією, а також меморандум про створення українського флоту за підтримки Великобританії. З 1 січня 2021 року запрацювала зона вільної торгівлі між Україною та Великою Британією [51].

Схвалений у березні 2021 року спільний звіт з питань безпеки, оборони, розвитку та зовнішньої політики «Британія в часи конкуренції» є новою глобальною доктриною Лондона. Акцентується увага на тому, що країна посилить свій військово-політичний вплив в Індо-Тихоокеанському регіоні, активізуються ядерна та космічна програми.

Щодо Росії було зазначено, що Британія «буде активно стримувати та захищатися від усього спектру загроз, що виходять з боку Росії». Тому було логічно продовжувати підтримувати країни Східного партнерства у зміцненні їхньої стійкості до державних загроз. Це стосується і України, де ми продовжимо нарощувати спроможність її збройних сил» [27].

Ситуація навколо ракетного есмінця Defender стала ключовим моментом, який минулого року став доказом безпрецедентної підтримки Великобританією України. 21 червня в Одесі на борту підписано Угоду про співпрацю ВМС. А 23 червня 2021 року есмінець, перетинаючи Чорне море, потрапив під вогонь з боку росіян за 3 милі від корабля, повідомили в британському Міноборони [27].

Цей інцидент засвідчив, що Великобританія дотримується правил вільного судноплавства, не визнає російську окупацію Криму і не вважає територіальні води навколо півострова російськими.

В умовах концентрації російських військ на кордонах з Україною восени 2021 року Великобританія постійно вказувала пальцем на злочинні дії Кремля проти нашої держави. Міністр закордонних справ Великої Британії Ліз Трасс наприкінці листопада 2021 року заявила, що її країна «підтримуватиме Україну та стабільність на Західних Балканах, захищатиме їхню безпеку та посилюватиме їх економічну стійкість».

У листопаді 2021 року була підписана міжурядова Угода про закупівлю Україною катерів і ракет у Британії – йдеться про бюджет у 1,7 млрд. фунтів. Все це відбувається в рамках нової програми розширення військово-морських сил [6].

Прем'єр-міністр Борис Джонсон став символом дружби між нашими народами. Його офіційний візит до Києва 1 лютого став другим в новітній історії українсько-британських відносин (перший відбувся у квітні 1996 року іншого консерватора Джона Мейджора), а його «несподіваний» приїзд в Україну 9 квітня засвідчив особисту політику Джонсона - зобов'язання, мужність та лідерські якості.

Саме Б. Джонсон став першим зі світових лідерів, який відвідав Україну після початку широкомасштабної агресії росії 24 лютого 2022 р. У перший день атаки британський прем'єр-міністр сказав: «Тепер ми маємо чітку місію: дипломатично, політично, економічно і, зрештою, військово, ця огидна і варварська витівка Володимира Путіна має провалитися». Для Б. Джонсона дії Кремля є «атакою на демократію та свободу у Східній Європі та в усьому світі» [27].

Британська допомога в усіх сферах (дипломатія, політика, гуманітарні питання щодо українців, які виїхали до Сполученого Королівства) є доказом союзницьких відносин між Великобританією та Україною. Крім того, це підкріплюється утворенням нового безпекового союзу Лондона, Варшави та

Києва, який ініціював Міністерство закордонних справ України на чолі з Дмитром Кулебою. Від України залежить, що буде вкладено в новий союз, який забезпечить мир і стабільність у Європі.

Велика Британія в авангарді наших партнерів заявила про готовність стати гарантом безпеки України. Такою була реакція Лондона на ініціативи Києва щодо майбутнього надійного міжнародного режиму захисту безпеки України. Безперечно одне, замальовки українських представників під час переговорів у Стамбулі – це не чіткий план, а лише добрі наміри. Але мова йде не про зрілість самої ініціативи, а про те, чому британці швидше за інших відреагували на заяви наших співрозмовників і що така реакція означає для України.

Висновки до 1 розділу

Передумовою українсько-британського геополітичного зближення 1990 – 2022-х рр. стали крах радянського блоку й поглиблена консолідація європейських держав. Підтримка ідеї прискореної євроінтеграції постсоціалістичних країн з боку Великої Британії вмотивовувалась також її прагненням підсилення своїх позицій та позицій США в Європі.

Провідною тенденцією досліджуваної епохи стало динамічне піднесення рівня двосторонньої політичної взаємодії. Британське сприяння Україні у сфері євроінтеграції зафіксовано на кожному з її етапів, започаткованих Угодою про партнерство і співробітництво з ЄС (1994 р.). Дієвим було британське сприяння Україні в реалізації її євроатлантичних планів. У 2005 р. рівень цієї інтеграції визначався підготовкою України до прийняття Плану дій щодо членства в НАТО.

Найважливішим здобутком двостороннього економічного співробітництва були не стільки його кількісні, як якісні параметри. Вони проявились у прискоренні ринкових перетворень в Україні, адаптації українського законодавства до європейського економіко-правового поля,

підключенні України до європейських економічних та фінансових інституцій та проникненні її на європейські ринки.

Британський вплив на формування євразійського вектора інтеграційної політики України зазнав суттєвої трансформації. Якщо до 1994 р. офіційний Лондон припускав можливість реінтеграції пострадянського простору в інтересах збереження існуючої моделі міжнародної безпеки, то з середини 90-х рр. така реінтеграція сприймалась ним як ознака силового тиску росії на країн-сусідів. Британське бачення нової моделі українсько-російських відносин включало: відмову рф від політики патерналізму й прийняття нею принципів взаємовигідного партнерства; утримання України від тих інтеграційних процесів на пострадянському просторі, які могли б призвести до обмеження її суверенітету; надання переваги двосторонньому співробітництву.

Розвиток українсько-британських відносин мав суперечливий і нестабільний характер, зумовлений як непослідовністю дій української влади, пов'язаною з вибором зовнішньополітичного курсу, так і повільністю внутрішньополітичного реформування країни. Порушення принципів демократії з початку 2000-х років призвело до різкої критики з боку Заходу та уповільнення динаміки українсько-британської співпраці. Кризовий період у дипломатичних відносинах між двома державами негативно вплинув на зовнішню політику України, на яку вплинула непослідовність підтримки Сполученим Королівством євроінтеграційних прагнень нашої держави. Слід також зазначити, що з трьох країн-засновниць ЄС Великобританія стала головним прихильником України щодо її вступу до Євросоюзу, тоді як Німеччина та Франція досить скептично ставляться до проблеми розширення ЄС. Представляючи інтереси України на міжнародній арені, Великобританія активно підтримує українців у боротьбі з російською агресією. Така політична активність британської монархії дозволяє стверджувати, що вона є одним із найважливіших союзників України на шляху інтеграції до ЄС.

Для Лондона український напрямок зовнішньої політики вже деякий час не є пріоритетним, якщо говорити про східноєвропейський регіон. Безумовно, британські політики активно виступали за те, щоб Україна стала членом ЄС і НАТО. Але все це було в тіні росії.

РОЗДІЛ 2. ДВОСТОРОННЄ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ Й ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

2.1 Соціально-економічна співпраця України та Великої Британії

Обравши вектор розвитку євроінтеграції, Україна намагається поглибити співпрацю з європейськими країнами. Так, Великобританія вийшла з ЄС, чим певною мірою послабила проукраїнські настрої всередині ЄС, але багато експертів переконані, що це відкрило вікно можливостей для активізації українсько-британської співпраці.

Для України перспективним напрямком може бути співпраця з Великобританією як одним зі світових лідерів у торгівлі. Британія є провідним світовим гравцем як в експорті, так і в імпорті. Так, за даними СОТ, у рейтингу найбільших експортерів та імпортерів світу країна є десятим експортером та восьмим імпортером товарів. Показники Великобританії в торгівлі послугами ще вагоміші – країна посідає друге місце за експортом послуг і п'яте – за імпортом [5].

Велика Британія посідає 15 місце серед основних торгових партнерів України, на яку припадає 1,93% загального обсягу зовнішньої торгівлі України [6].

Для характеристики соціально-економічної співпраці України та Великої Британії важливими показниками є дані імпорту, експорту. Аналіз цих показників свідчать про дієву співпрацю. Автором було складено таблицю на основі статистичних даних про динаміку зовнішньої торгівлі товарами України з Великобританією.

У таблиці 3.1 наведено динаміку зовнішньої торгівлі товарами України з Великобританією між 2017 та 2021 роками. Протягом 2017-2020 років товарообіг між двома країнами зріс, лише у 2021 році спостерігалось незначне зниження. За 10 місяців 2020 року експорт склав \$534,4 млн. США (102,6% з січня по жовтень 2021 року), імпорт – \$633,1 млн. США (99,7% до січня-жовтня 2019 року), а сальдо становить - 98,745 млн. дол. США [7].

Таблиця 3.1

Динаміка зовнішньої торгівлі товарами України з Великою Британією,
2017–2021 рр., млн.. дол. США

Показник	Рік				
	2017	2018	2019	2020	2021
Товарообіг	937,9	1026,9	1278,9	1476,3	1398
Експорт	367,8	317,7	480,0	584,2	628,1
Імпорт	570,1	709,2	798,9	892,1	769,9
Сальдо	-202,3	-391,5	-318,9	-307,9	-141,8

Як видно з рис. 3.1, з 2019 р. обсяги експорту з України до Великої Британії поступово зростають, у той час, як імпорт з Великої Британії до України зростав з 2017 р., але у 2021 р. показник зменшився.

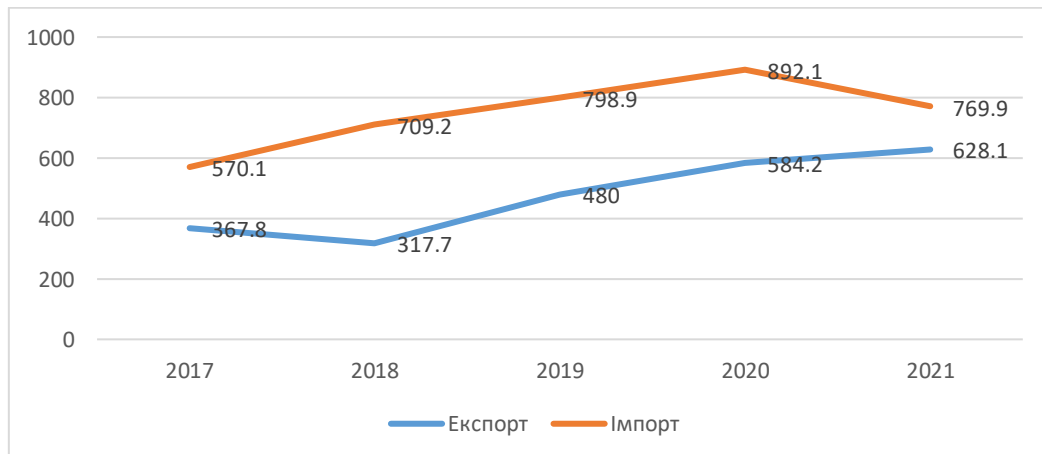

Рис. 3.1. Динаміка експорту та імпорту товарів між Україною та Великою Британією, 2015–2019 рр., млн.. дол. США

На думку експертів, стабільне зростання українського експорту до Великої Британії має шанси після виходу Британії з ЄС, завдяки її менш протекціоністській політиці щодо сільськогосподарської продукції, на відміну від інших країн ЄС [14].

Структура експорту товарів з України до Великої Британії не дуже диверсифікована. У 2021 році основними експортними товарами були чорні метали (\$206 млн), зернові культури (\$135 млн), жири та олії тваринного або рослинного походження (\$81 млн). Як видно на рис. 3.2, частка трьох основних позицій українського товарного експорту в сукупності становить 67,4% у загальній структурі експорту [17].

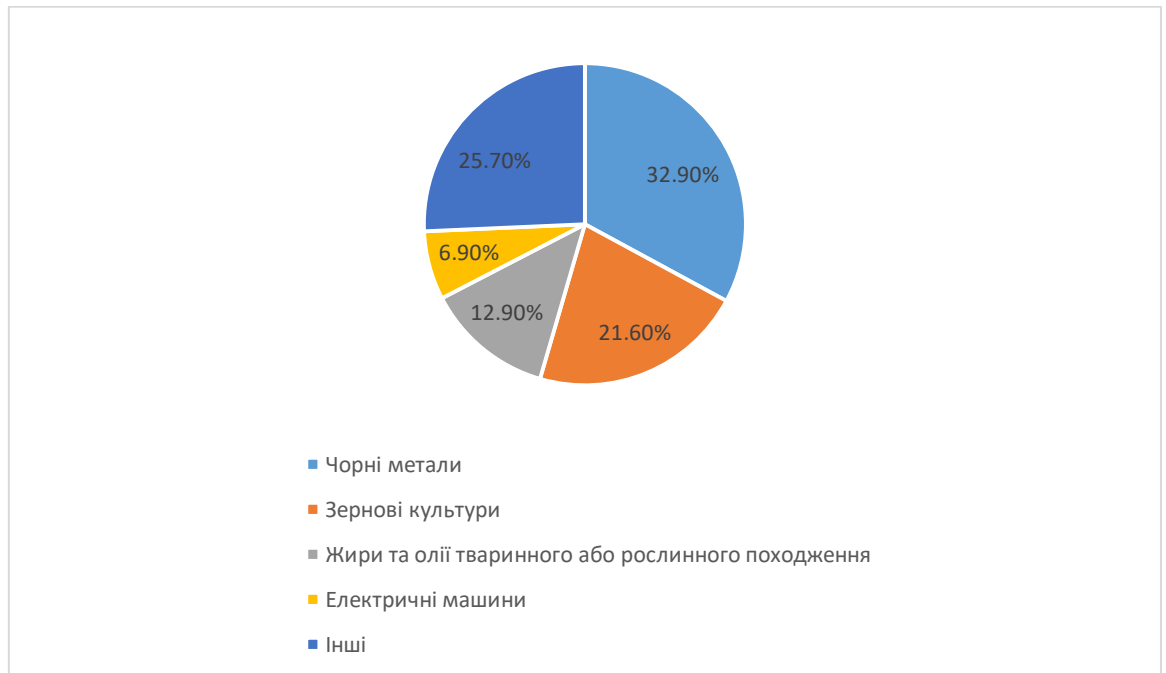

Рис. 3.2 Структура експорту товарів з України до Великої Британії

У структурі британського імпорту товарів присутні товари з високою доданою вартістю. Основними статтями імпорту товарів у 2019 році були ядерні реактори, котли та обладнання (\$130 млн), наземний транспорт, крім залізничного (\$117 млн), мінеральне паливо, нафта та продукти її перегонки (\$84,4 млн), фармацевтична продукція (83 млн. дол. США), хімікати (47 млн. дол. США), алкогольні та безалкогольні напої та оцет (40,4 млн. дол. США) [17].

Рис. 3.3 Товарна структура імпорту в Україну з Великої Британії, 2019 р., %

З даних на рис. 3.3 можна зробити висновок, що частка шести основних статей британського імпорту загалом становить 65,5% у загальній структурі імпорту, тобто майже як три основні позиції українського експорту в загальній структурі експорту, що свідчить про те, що британський імпорт становить більш диверсифікований.

У таблиці 3.2 наведено динаміку зовнішньої торгівлі послугами України з Великою Британією з 2017 по 2021 рр. За цей період динаміка сальдо була, в цілому, позитивною. У 2019-2020 роках сальдо було позитивним. У 2021 році, хоч показник і негативний, різниця між експортом та імпортом була невеликою.

Таблиця 3.2

Динаміка зовнішньої торгівлі послугами України з Великою Британією, 2017–2021 рр., млн. дол. США

Рік	Обсяг експорту, млн. дол. США	Обсяг імпорту, млн. дол. США	Сальдо (+/-), млн. дол. США
2017	553,3	717,1	-163,8

2018	462,9	563,1	-100,3
2019	585,1	487,2	97,9
2020	573,3	512,0	61,3
2021	604,4	610,8	-6,4

З даних на рис. 3.4 видно, що найменший обсяг імпорту послуг з Великої Британії в Україну за досліджуваний період був зафіксований у 2019 р., а найвищий – у 2017 р. Найменше послуг Україна експортувала у 2018 р., після чого обсяг експорту поступово зростає, досягнувши максимального значення в 2021 році.

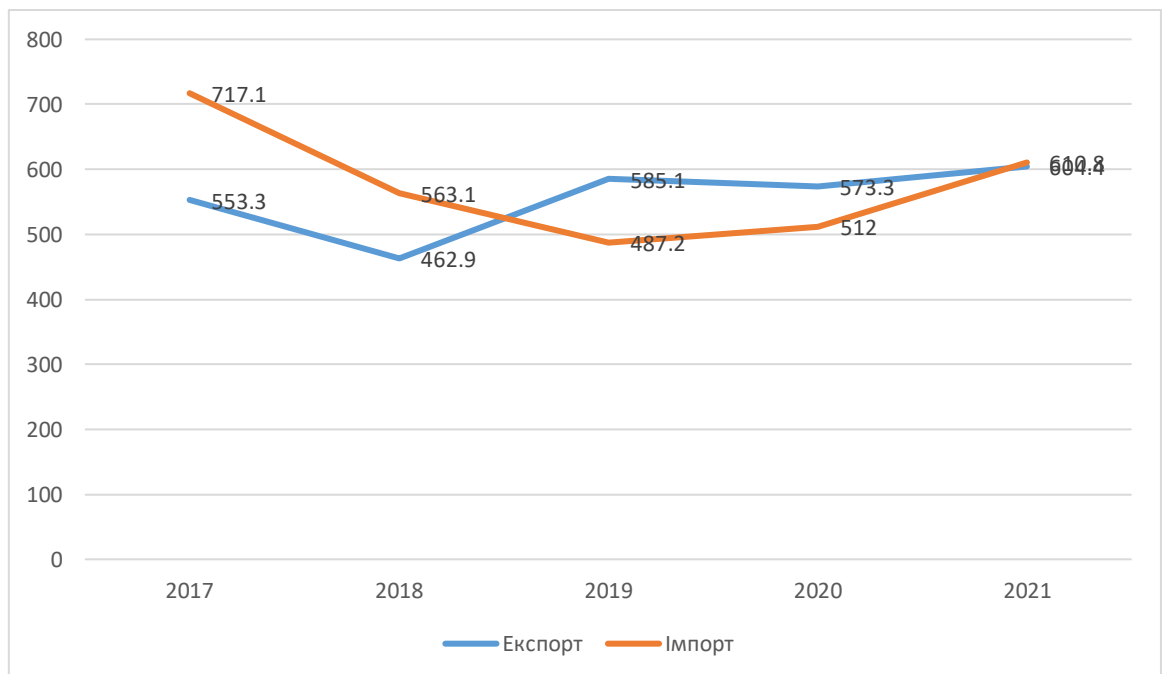

Рис. 3.4. Динаміка експорту та імпорту послуг між Україною та Великою Британією, 2015–2019 рр., млн дол. США

У 2021 році Україна експортувала до Британії телекомунікаційні, комп'ютерні та інформаційні послуги (38,1%), транспортні послуги (34,2%) та бізнес-послуги (16,8%). Показник експорту телекомунікаційних, комп'ютерних та інформаційних послуг на суму 230,4 млн. дол. США навіть перевищили темпи експорту чорних металів [17].

В британському імпорті переважали транспортні послуги (22,5%), бізнес-послуги (20,5%), роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності (19,4%), послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю (16,2%), послуги, пов'язані з подорожами (10,5%), а також послуги у сфері телекомунікацій, комп'ютерні та інформаційні послуги (8,3%) [17].

Слід зазначити, що британський експорт послуг, як і експорт товарів, більш різноманітний, ніж український.

На нашу думку, цікаво проаналізувати, як змінилася структура зовнішньої торгівлі послугами України та Великої Британії за останні 5 років.

За досліджуваний період частка послуг у сфері телекомунікацій, комп'ютерних та інформаційних послуг в експорті значно зросла – з 21,8% у 2017 році до 38,1% у 2021 році, що є важливим і позитивним процесом для України. Також у 2021 році спостерігалось збільшення, але не таке помітне, частки бізнес-послуг – 16,8% у 2021 році порівняно з 13,6% у 2017. Проте частка транспортних послуг в експорті зросла, суттєво знизилася – з 55,2% у 2017 році до 34,2% у 2021 році.

Значні зміни спостерігаються і в структурі імпорту послуг. Так, у 2017 році послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю, становили 46,4% від загального обсягу імпорту, а у 2021 році – лише 16,2%.

А частка транспортних послуг, бізнес-послуг, роялті та інших послуг, пов'язаних з використанням інтелектуальної власності, навпаки, у 2021 році значно зросла.

8 жовтня 2020 року відбулася важлива подія у відносинах між Україною та Великою Британією – було підписано Угоду про політичне співробітництво, вільну торгівлю та стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії.

За погодженням Верховна Рада України прийняла в повному обсязі закон про ратифікацію Угоди між Україною та Великою Британією. Наразі

закон передано на підпис Президенту України. 24 грудня 2020 року Велика Британія повідомила Україну про завершення всіх необхідних процедур відповідно до національного законодавства щодо імплементації Угоди [8].

Для України підписання та ратифікація цієї Угоди є дуже важливою. На це є декілька причин. По-перше, в експортній стратегії України Великобританія розглядається як пріоритетний ринок для українського експорту, тобто уряд має зосередити свої зусилля на розвитку торговельних відносин із цією країною.

По-друге, Британія посідає 21 місце у світі за чисельністю населення [9] і є країною з високою купівельною спроможністю: у 2021 році ВВП на душу населення становив 42 330 доларів. США [10].

По-третє, як відомо, Угоди про вільну торгівлю позитивно впливають на інвестиційну привабливість країни та можуть сприяти залученню іноземних інвестицій як з країни, з якою укладено Угоду, так і з третіх країн [11]. Нарешті, для України важливо зберегти преференційний режим торгівлі з Великою Британією. Угода замінить Угоду про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами, з іншого боку, у двосторонніх відносинах з Великою Британією [18].

Тому наразі важливо, щоб український уряд продовжував інформувати компанії про нові можливості, організовував освітні заходи щодо ринку Великої Британії та особливостей Угоди, запуслав програми просування українського експорту тощо [31].

Серед основних викликів і проблемних питань, які ускладнюють двосторонні відносини між Британією та Україною в культурно-історичному контексті, варто відзначити історичне русофільство британської еліти та активні дії російських державних і недержавних акторів у сфері культурна дипломатія у Великобританії. Ще однією проблемою є ідентифікація українців через пострадянську призму як англійцями, так іноді й самими українцями, особливо представниками великого бізнесу. Також важливими

елементами є британський регіональний націоналізм, акцент на власній системі освіти та культурі, класові характеристики британського суспільства тощо [18].

У той час як політична позиція британців щодо України та російської федерації поступово змінюється після 2014 року, відчуваючи серйозний поштовх до посилення проукраїнських настроїв після отруєння в Солсбері та розслідування втручання росії в референдум щодо Brexit, тому культурно немає значущих відбуваються зміни, і британська еліта залишається досить русофільською.

Результати дослідження показали, що за останні сім років відбулася значна зміна у сприйнятті України як незалежної держави, відокремлення України від російсько-центричного дискурсу. У медіасфері Україна все ще постає переважно в контексті кризи, але в професійних колах все більше уваги приділяють можливостям навчання та співпраці, які відкриваються. Сприймаючи Україну як європейську країну, британці ще мають вкрай обмежені знання про країну, навіть ті, хто вже має досвід співпраці [32].

Українська діаспора в Британії недостатньо згуртована. Фактично вона представлена двома основними хвилями, які не завжди пов'язані між собою – «старою» еміграцією періоду після Другої світової війни та «ною» еміграцією часів незалежності. Обидві хвилі були значною мірою асимільовані британським суспільством.

«Стара» діаспора більшою мірою підтримує культурно-історичну складову своєї діяльності, має усталену форму об'єднання – Союз українців у Великій Британії (СУБ). «Нова» діаспора все ще досить розділена, але реакція на політичні та безпекові події в Україні після 2014 року стала поштовхом для її активізації. Неприйняття російської агресії є спільним знаменником, але воно не веде до об'єднання зусиль двох хвиль діаспори [27].

Сприйняття України в Британії базується на кількох фундаментальних ідеях. Якщо пересічний британець мало або зовсім не знає про Україну, то

професійний світ сприймає Україну та українців на основі знань та історій, поширених і закріплених за часів СРСР, зокрема, тези про включення України до «радянського» культурного простору, а також з урахуванням історичних почуттів до певних історичних місць (наприклад, Криму). Незважаючи на відчутний, на думку представників професійного середовища, радянський відбиток, у Великобританії він не завжди сприймається як щось негативне. Можна припустити, що вказуються уявлення англійців про власний культурний відбиток у колишніх колоніях, а отже нейтральне чи навіть нейтрально-позитивне ставлення до колоніальної спадщини як такої. У цьому контексті британське професійне середовище не розуміє спроб українців відмежуватися від колоніального минулого. Здається, більш продуктивним підходом до взаємодії з британцями було б не відкинути таку спадщину, а підійти до неї з точки зору (пост)колоніальних досліджень[31].

Однак слід звернути увагу британської громадськості на те, що певні культурні явища можуть мати як українське, так і радянське коріння (наприклад, український авангард, який у Британії сприймають як радянський) або взагалі бути такими, що виникли в Україні, а згодом привласнив радянську метрополію. Проте формування та поширення таких наративів має відбуватися після ретельного вивчення їхнього сприйняття, щоб уникнути оманливої інтерпретації (зокрема, щоб британська громадськість не сприймала такі спроби як необґрунтовані прояви україноцентризму).

Слід зазначити, що на даному етапі історії України та формування сучасної української ідентичності відчуваються зміни у сприйнятті британцями української культури. Такі ознаки, як відданість демократичним цінностям та готовність боротися за них (на прикладі Майдану та Революції Гідності), протистояння більшому та військовому супротивнику – росії, через протиріччя у світогляді, включеність у світові культурні процеси (зокрема на фестивалях масової культури, як-от Євробачення), а також висвітлення цих

процесів у британських та міжнародних медіа створюють сприятливе підґрунтя для переосмислення британцями образу України та української ідентичності.

Основною перешкодою для інструменталізації згаданої тенденції є негативна конотація, яка надає українському іміджу реальних чи гіперболічних уявлень про корупцію в Україні, а також «вкидання» російської інформації, що негативно клеймить українців (наприклад, формування образ колаборантів під час Другої світової війни). Але в цілому закладені основи позитивного іміджу, інтерес до України з боку тих, хто її відвідав, усвідомлення відмінностей між Україною та росією створюють основу для розширення горизонтів професійної співпраці.

Популяризацію української культури можна здійснювати трьома основними способами. Перший – вивести явища української культури на світовий рівень визнання чи принаймні на регіональний. Такий підхід може бути ефективним для продуктів масової культури. З одного боку, такий підхід підвищить упізнаваність українських артистів і виконавців не лише на рівні Великобританії, а й на світовому рівні[31].

При цьому необхідно враховувати, що для цього будуть потрібні капіталовкладення (наприклад, для участі в Євробаченні, а тим більше перемоги в ньому потрібна не тільки наявність таланту, але й професійна промо-кампанія, реклама тощо). Крім того, зазначена ніша дуже конкурентна і має високий «поріг входу». Другий спосіб – орієнтуватися на нішеву аудиторію, де можна пропонувати екзотичні культурні продукти. Однак для цього потрібні ресурси як для вивчення смаків аудиторії, так і для націлювання на культурні продукти, пошуку тригерів, які ймовірно будуть затребувані, і вивчення регіональних особливостей. Проте такі «культурні інтервенції» матимуть тактичний характер, не матимуть масових ознак і, до того ж, потребуватимуть індивідуальних підходів (наприклад, те, що викличе інтерес у Шотландії, не обов'язково матиме резонанс в Ірландії, і навпаки).

Загалом використання цього підходу може виявитися не менш ресурсомістким, ніж перший метод [22].

Оптимальним видається такий підхід, коли вже відомі культурні явища та продукти будуть далі інструменталізуватися для популяризації України в цілому. При такому підході основним завданням має бути встановлення та підкреслення зв'язку між явищем і державою його походження. Однак не можна ігнорувати той факт, що якщо з новітніми явищами це не викликає особливих проблем, то з явищами до проголошення Україною незалежності проблеми можуть виникнути: потрібно буде водночас доводити свою приналежність до українського культурного простору і деконструювати історію своєї приналежності до радянського чи російського культурного простору. Певною мірою такого ефекту можна було б досягти, змішавши явища минулого з явищами сьогодення, пояснивши, який вплив мали явища минулого на формування сучасної української ідентичності, а отже, чому вони пов'язані з Україною.

Публічні дебати та кінопокази залишаються одними з головних способів презентації української культури в Британії, які потребують взаємодії британських та українських інституцій. Водночас такі заходи не завжди можна назвати досвідом налагодженої співпраці, оскільки часто йдеться лише про запрошення представників України як доповідачів чи допомогу в організації зустрічей у Великій Британії.

Кембридж і Лондон залишаються найбільшими центрами українських подій у Британії. В основному це пов'язано з наявністю в цих містах відповідних центрів, які є каталізаторами та організаторами різноманітних проєктів та заходів.

Кембриджські українські студії (КУС) добре відомі за межами університету своїми публічними заходами. Крім академічної співпраці та викладання українських курсів в університеті, вони активно беруть участь у пропаганді українських письменників і фільмів, запрошуючи на публічні

диспути відомих особистостей, на які приїздили перед війною з різних міст Англії [14].

Навіть під час пандемії, коли більша частина бізнесу перейшла в фріланс, вони не зменшили обертів. Зокрема, лише за останні півтора року відбулися такі події: спільна з Єврейським університетом конференція про єврейство в Стародавній Русі, розмова з двома послами – України у Великій Британії та Британії в Україні, розмови з письменником Юрієм Андруховичем та співачкою Alyona-Alyona, відеочат з художником з Донецька Антоном Лаповим, лекція з науковцем Ніною Янкович про інформаційну війну.

Також періодично проводяться семінари для студентів з кримськотатарської культури. У рамках лекцій Андрія Стасюка регулярно відбувалися зустрічі з відомими спікерами. У 2020 році планувалося запросити Івана Дзюбу, чого не сталося через COVID-19, але його лекцію записали на відео. Традиційний кінофестиваль, організований університетом, цього року також відбувся в дистанційному режимі та організовані бесіди з деякими режисерами. Зокрема, показали Gateway і Train: Kyiv-War.

Подібні проєкти реалізуються в Манчестерському університеті, де немає окремих українознавчих студій, але є представники української діаспори, які зацікавлені в дослідженнях і популяризації української тематики. Через відсутність українознавства у згаданому університеті подібні проєкти є менш активними та частими та базуються переважно на особистій ініціативі.

Зважаючи на велику конкуренцію між різноманітними заходами «східноєвропейської» тематики на базі британських університетів (вони проводяться переважно в рамках одного центру), проведення заходів «української» тематики залежить, зокрема, від ініціативи конкретного працівника, який має відповідний професійний інтерес.

Український інститут Лондона (УІЛ) також був дуже активним під час пандемії. Поряд із регулярними бесідами, зустрічами зі знаменитостями,

українськими святами та показами фільмів, УІЛ також запусив інноваційні проєкти протягом останнього року. Так, спільно з Українським інститутом державного університету було започатковано проєкт «10 речей, які повинен знати кожен» [про Україну], а також проєкт демонстрації етнічного різноманіття України [23].

Якщо згадані вище організації існують давно і десятиліттями займаються популяризацією української культури у Великій Британії, то англо-українська допомога з'явилася після російської агресії проти України. Його початковим завданням була гуманітарна допомога військовослужбовцям та їх родинам, але поступово до роботи додавався культурний елемент, зокрема з метою привернення уваги до теми війни в Україні серед істеблішменту, британців та громадськості.

Так, за останні роки організували покази українських фільмів за участю Римми Зюбіної (2018), фільму «Гіркі жнива», фільмів на підтримку Олега Сенцова, документальних фільмів про українську історію та сучасну ситуацію в Україні, книг, презентованих Андреаса Умланда, Миколи Рябчука, а також організували фотовиставки, благодійні акції тощо. З останнього – приїзд Ольги Волинської, яка презентувала документальний фільм «Незламна», зустріла AmnestyInternational. Крім того, англо-українська допомога організувала зустрічі для представників проєкту «Невидимий батальйон», зокрема з парламентаріями Британського парламенту, Асамблеї Уельсу, української діаспори в Шотландії, а також університетів Кембриджа та Оксфорда [46].

Окремі організації, для яких Україна не є пріоритетною сферою компетенції чи діяльності, також мають приклади тривалої співпраці, наприклад, RoyalCourtTheatre у Лондоні. Ця співпраця стосується як постановки вистав («Погані дороги» 2017 року), так і співпраці з драматургами [18].

Такий підхід не є формою встановленої інституційної співпраці, а радше моделлю британської ініціативи щодо залучення українських митців

до відповідних програм у Великій Британії, які, як правило, мають загальний міжнародний характер і не спрямовані виключно в Україну. Водночас приклад різноманітних проєктів, реалізованих за останні 20 років у Royal Court Theatre, говорить про можливість довготривалої співпраці. Під час інтерв'ю було підкреслено позитивний досвід співпраці з українськими митцями, їхні можливості залучити британську аудиторію своїми історіями та важливість включення українських митців у світовий контекст.

Інші виконавські мистецтва були представлені на відомих фестивалях, таких як великий фестиваль LIFT у Лондоні. З 40-річною історією фестиваль, що проводиться раз на два роки, протягом кількох тижнів представляє театральне мистецтво, запрошуюючи компанії з усього світу (понад 60 країн за 40 років), і орієнтований на різну аудиторію, представляючи як традиційний, так і експериментальний театр.

Також є співпраця між українськими митцями, які зараз живуть у Великій Британії та співпрацюють з діячами культури світового рівня. В основному це стосується балету та музики. Як зазначили респонденти, аналізуючи як власний досвід, так і приклади інших колег, вони часто хочуть внести «українські» елементи в універсальну культурну співпрацю, поширити знання про українську класичну чи народну спадщину тощо. Насправді, культурні агенти можуть стати естафетами для майбутньої співпраці з британськими митцями[38].

Крім проєктів, які відбулися безпосередньо у Великій Британії, респонденти також відзначили свій досвід співпраці на території України, який дуже різноманітний – від тривалої співпраці чи резиденцій в «Ізоляції» до участі у музичних фестивалях, колаборації з українськими музикантами (наприклад, Злата Огнєвіч), написання сценаріїв для спільних фільмів, співпраця з громадськими організаціями, проведення конференцій тощо [23].

Проблема фінансування проявляється у щонайменше у трьох аспектах. По-перше, це вартість послуг Великої Британії та професійна організація будь-якого заходу. Як наслідок, витрати на організацію виставки чи візиту є

завеликими для українського бюджету. Вихід на британський культурний ринок без допомоги місцевих професіоналів (кураторів, організаторів тощо) суттєво знизить якість та ефективність будь-якого заходу.

З іншого боку, коли мова йде про університетські заходи чи будь-який спільний проєкт, британська традиція полягає в тому, щоб ділити витрати між учасниками, тоді як українська сторона часто очікує, що всі витрати візьмуть на себе партнери. Ця проблема проявляється також у небажанні України складати бюджет на кілька років наперед, як це потрібно для планування заходів у відомих установах.

З українського боку не існує поняття «грантова допомога» чи «спонсорство», якими переважно користуються наукові та культурні кола Великої Британії. Відмінності в законодавстві, правилах оподаткування, зволікання з підписанням документів, але водночас дуже стислі терміни від оголошення конкурсу до необхідності витратити всі кошти сприймаються британськими партнерами негативно та змушують щоразу запитувати, чи вони готові до такої співпраці [30].

З іншого боку, українські дипломати зазначали, що система управління британськими культурними інституціями, їх незалежність (навіть державних музеїв) від Міністерства культури інколи ускладнює реалізацію проєктів, оскільки домовленості на високому рівні не завжди можна реалізувати на робочому місці відповідним чином.

Як наслідок, є прогалини у презентації українського культурного продукту за низкою напрямків. Наприклад, український національний балет ніколи не виступав у Британії, а востаннє Ансамбль Вірського гастролював у Великій Британії в 1960-х рр. [44]. Окремі виступи в невеликих театрах відбувалися в період незалежності, але вони дуже часто не позиціонувалися як українське мистецтво.

П'ять найбільш очікуваних напрямків діяльності Українського культурного інституту– отримання інформації про події та можливості, допомога в налагодженні контактів, сприяння освітнім та професійним

обмінам, просування культурних продуктів українців, а також підтримка перекладів та вивчення української мови. Нижче – докладніше про кожен напрямок [29].

1. Надати інформацію про заходи та проєкти, можливі партнерства та гранти.

У цьому контексті йдеться також про полегшення доступу до першоджерел, візуальних баз даних, онлайн-каталогів та онлайн-бібліотек, які б допомогли в роботі над українською тематикою. Ці ресурси слід створювати з урахуванням різних цільових аудиторій – як для широкого загалу (наприклад, розміщення на YouTube), так і для вузькопрофесійних ресурсів, орієнтованих на науковців. Роль Українського Інституту в даному випадку розглядається як ініціатор створення таких баз/каталогів ресурсів, так і як провідник у спілкуванні між іноземцями та українцями (допомога різним архівам і каталогам, які вже існують, але не мають онлайн версії, або ті, які є онлайн, але не мають відповідної англійської версії, а також допомога в посиланні на архіви) [23].

2. Допомога у налагодженні контактів, представництво українських митців та установ. Цей напрямок роботи дещо відрізняється від загальної інформаційної допомоги, оскільки просте розміщення інформації на ресурсі не обов'язково допоможе налагодити контакти чи почати співпрацю, побудувати довіру, для чого часто потрібні особисті чи професійні рекомендації. У цьому випадку очікується, що УІ може взяти на себе функцію представлення українських митців і фахівців у сфері культури з іноземними партнерами [29].

3. Промоція України та проактивний підхід у налагодженні контактів.

Для просування українського культурного продукту ініціатива має виходити саме з українського боку, і тут важлива роль держави як на етапі формування відповідного іміджу, іміджу України, так і на рівні налагодження контакту. інституцій, доступ до великих заходів, які вимагають значної координації зусиль і не є суто комерційними проєктами [29].

4. Сприяння професійним та освітнім обмінам. Професійні та студентські обміни, запрошення на заходи на відкритому повітрі, студії чи стажування в Україні вважаються важливою частиною роботи, яку міг би виконувати Український інститут, як і подібні установи в інших країнах. Наголошуючи на важливості особистого досвіду для кращого розуміння України, її історії та культури, для зменшення стереотипів щодо країни та її людей після власного досвіду роботи чи подорожей Україною, усі агенти культури, опитані під час дослідження, вказали на необхідність встановлення програми обміну та стажування, які будуть підтримуватися українським урядом [23].

5. Підтримка вивчення української мови та перекладів англійською. Як було показано в попередніх частинах цього дослідження, питання вивчення української мови та країнознавства було відзначено як важливий елемент для довгострокового представництва України та підготовки фахівців з українських предметів у Великій Британії. Більш того, щоб дійти до глядача, читача і т.д. Британці, важливо мати достатню кількість якісних перекладів української літератури – як сучасних, так і оригінальних джерел. Це дасть змогу охопити більшу кількість фахівців, у тому числі й тих, хто не обов'язково має безпосереднє відношення до України, і навіть широких верств населення, якщо йдеться про масову літературу для якісної промоції України. Україна в Британії, крім експертних інтерв'ю, передбачених у цьому дослідженні, необхідно провести великі соціологічні дослідження для виявлення громадської думки та настроїв, загальної обізнаності про Україну тощо. Таке завдання вони також доручають українському культурному інституту [23].

Серед подій та місць, на які рекомендується звернути увагу, плануючи популяризацію української культури в Британії, найбільш популярні[34]:

1. Місто Данді на півдні Шотландії, де живе велика українська спільнота, місце народження поета Р. Бернса.

2. Единбурзький фестиваль – найбільший фестиваль, який представляє різні культурні сфери та щорічно збирає сотні тисяч глядачів.

3. Книжковий фестиваль AYE Write у Глазго, куди приїжджають письменники для презентації своїх книжок, а також і політики для обговорень).

4. Вігтаун – маленьке село, у якому є книжковий фестиваль, на який приїжджають зі всього світу. Тільки на одній площі у цьому селі – 15 книжкових магазинів, які залучають топ імена.

5. Фестиваль кельтської музики CelticConnections – найбільший музичний фестиваль у Глазго. В Україні існують колективи, які грають кельтську музику або використовують її мотиви та могли б бути представлені там.

6. BeyondBordersFestivalofLiteratureandThought – фестиваль, який цікавий тим, що окрім суто літературних дискусій передбачає також проведення дискусій на політичні та соціальні теми. Проводиться у найстарішій будівлі Шотландії – колишньому домі королеви Марії Стюарт – її нащадками та залучає багато відвідувачів. Вже є досвід проведення «української» панелі у рамках цього фестивалю, що проходила у 2014 році.

7. Університети в Глазго, Абердині, Сент-Ендрюсі, Кембриджі, Оксфорді, Манчестері – найбільші університети, які мають східноєвропейські студії та можуть бути зацікавлені у проведенні заходів на українську тематику.

8. LondonInternationalFestivalofTheater (LIFT) – фестиваль театального мистецтва, який відбувається раз на два роки, робить акцент на експериментальний театр і запрошує багато іноземних труп. Дуже відомий у британських театральних колах.

9. ChapterArtCenter (Кардіфф, Уельс) – культурний простір у Кардіффі, який вже 50 років об'єднує різні види мистецтва, організовує події та фестивалі, виставки, сприяє створенню та промоції мистецтва.

10. Фестиваль Experimentica у Кардіффі – фестиваль «живого мистецтва», який вітає експериментальні постановки і взаємодію між артистами та аудиторією, робить акцент на міждисциплінарні проєкти та надає платформу для взаємодії між британськими та іноземними митцями.

11. Дворічна мистецька премія Artes Mundi⁸⁸ у сфері візуального мистецтва, що присуджується у Вельсі мистецькою організацією, яка просуває мистецтво, орієнтоване на сьогодення.

12. CambridgeUkrainianSociety – єдина спеціалізована програма у Британії, яка фокусується виключно на українських студіях. Відома своїми публічними заходами різного формату поза межами університетського життя.

13. Британська бібліотека, що має досвід проведення публічних заходів та виставок, дискусій з письменниками та науковцями, має свою сталу аудиторію та репутацію. Уже має досвід запрошення українських авторів.

14. ChathamHouse – впливовий аналітичний центр, який протягом останніх років має окрему програму UkraineForum, яка просуває дослідження та публічні заходи, пов'язані з Україною.

15. Український інститут в Лондоні – головний майданчик українських культурних заходів у Лондоні.

16. Театр «RoyalCourt» – відомий театр сучасного мистецтва, який багато працює з іноземними драматургами та має 20-тирічний досвід співпраці з українськими митцями [34].

Отже, торговельне співробітництво між Україною та Великою Британією в цілому характеризується позитивною динамікою, продовжується зростання товарообігу.

До позитивних змін можна віднести поступове скорочення від'ємного сальдо торгівлі України з Великою Британією за рахунок прискорення зростання українського експорту. Водночас залишається невирішеною проблемою недиверсифікований експорт України з низькою доданою вартістю. Натомість в імпорті переважає продукція з високою доданою

вартістю. Перспективи подальшого торговельного співробітництва між Україною та Великою Британією є, на наш погляд, оптимістичними, особливо з огляду на підписану Угоду про політичне співробітництво, вільну торгівлю та стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії.

Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії є одним із основних стратегічних партнерів України, про що вказано у відповідному національному законодавстві, а також у двосторонній Угоді, підписаній у жовтні 2020 року – 1 Угода про політичне співробітництво, вільну торгівлю та стратегічне партнерство. В останні роки прискорився розвиток економічного, військово-технічного співробітництва та співробітництва у сфері безпеки. Цьому сприяв, зокрема, вихід Великої Британії з Європейського Союзу, а отже, пошук нової глобальної ролі у світі, а також подібне сприйняття загроз безпеці з боку російської федерації[62].

Водночас, у контексті активної політичної та економічної співпраці, культурно-гуманітарна співпраця ніколи не перебувала в центрі уваги двох країн. Загалом серед перспектив співпраці, окрім уже традиційних форм, британці наголошують на важливості підтримки обмінів і спільної діяльності митців і науковців, сприяння вивченню української мови та перекладів – те, що може мати тривалий характер, довготривалий вплив на визнання та популяризацію української культури. Водночас просування та інформаційне забезпечення є одними з найбільших очікувань Українського культурного інституту.

Щодо української культурно-публічної дипломатії, то вона водночас пов'язана як з українським посольством у Лондоні, так і з діяльністю відомих «українських» осередків – Кембриджських українознавчих студій та Українського інституту в Лондоні. Така ситуація вказує на можливість і важливість співпраці з цими інституціями, які вже мають власну репутацію та визнання, що може спростити майбутній доступ до певної аудиторії.

2.2 Проблеми та перспективи англо-українських відносин

Незважаючи на те, що Великобританія не є одним із основних торговельних партнерів України, обсяг торгівлі товарами та послугами великий і зростає. За даними Нацстату, за 11 місяців 2019 року український експорт до Британії становив понад 580 млн. доларів, а імпорт – майже на 700 млн. Для порівняння: експорт до Німеччини вчетверо більший, а обсяги імпорту порівняно з Великою Британією, майже у 8 разів вище. Торгівля з Великобританією наразі регулюється Угодою про асоціацію та вільну торгівлю з ЄС[51]. Відповідно до Угоди про Brexit, після виходу Великобританії з ЄС протягом перехідного періоду, який триватиме до 2021 року, Великобританія вважатиметься державою-членом ЄС відповідно до міжнародних Угод Європейського Союзу, зокрема Угоди про асоціацію з Україною.

Експертні кола сходяться на думці, що позиція України в цьому питанні досить сприятлива. На думку експертів, для Великобританії як члена ЄС Україна є ринком товарів і послуг. Вихід із цієї країни спільноти може дати нашій країні нові можливості.

Експерти також зазначають, що Угода про зону вільної торгівлі з Україною, одним із найбільших у світі виробників продуктів харчування, дозволить імпортувати зернові культури, м'ясо птиці та інші необхідні продукти за цінами, нижчими від тих, які платили європейським виробникам протягом останніх 46 років.

Україна може бути особливо важливою для Великобританії, оскільки вона розташована відносно близько географічно, тому українські продукти можна швидко транспортувати до Великобританії наземним або вантажним транспортом.

Україна також матиме значну користь від того, що Британія може стати великим споживачем української сільськогосподарської продукції. Це

запобіжить зростанню залежності країни від таких ринків, як Китай, Індія чи Близький Схід.

По-третє, питання віз. Ще будучи членом Європейського Союзу, Британія мала кілька винятків із спільної політики з ЄС. Зокрема, вона не підписала Шенгенську Угоду та зберегла видачу віз і прикордонний контроль для громадян з-за меж ЄС. Тому після Brexit правила, за якими українці в'їжджають до Британії, не зміняться[56].

Водночас британці мають втратити право на короткострокове перебування в Україні без віз, як громадяни ЄС. Громадяни ЄС отримали право безвізового перебування в Україні указом президента В. Ющенка в 2005 році. Напередодні офіційного виходу Великобританії з ЄС виконуючий обов'язки президента В. Зеленський продовжив безвізовий режим для громадян Великобританії. на один рік - до 30 січня 2021 року.

Після референдуму про Brexit українські спостерігачі припустили, що автоматичне продовження безвізового режиму для британців має стати частиною переговорів про спрощення візового режиму для українців[59].

По-четверте, після того, як британці на референдумі проголосували за вихід з ЄС, в експертних колах заговорили про можливе підписання Угоди про спільний авіаційний простір між Україною та ЄС або парафованої ще Угоди про «вільне небо». у 2013 р. Довгий час його остаточний підпис був заблокований через суперечку між Великою Британією та Іспанією щодо Гібралтару. Після того, як Великобританія вийде з ЄС, Угода може бути розблокована.

По-п'яте, зміна балансу сил у Раді ЄС вплине на можливі перспективи подальшої інтеграції України до Європейського Союзу. Великобританія завжди підтримувала розширення Європейського Союзу. З його виходом баланс зміниться на користь країн, які поки що не прихильні до надання Україні чіткої перспективи членства в ЄС. Мова йде, наприклад, про Францію та Німеччину.

Звичайно, ЄС повинен компенсувати втрату Великої Британії. Але в Євросоюзі є принципові противники розширення, особливо на схід. А зовсім нещодавно про це заявила, зокрема, Франція.

Водночас слід також зазначити, що переваги, які принесе Brexit, залежатимуть від того, наскільки швидко Великобританія та Україна рухатимуться до Угоди про зону вільної торгівлі з нульовими тарифами на імпорт продуктів харчування. Якщо чинні умови Угоди ЄС з Україною просто перенести в нову Угоду про вільну торгівлю між Україною та Великою Британією, то найближчим часом обидві країни зіткнуться з несприятливими умовами торгівлі, а Україна втратить ринок, який може стати найважливішим для цього в Європі[11].

Також привертає увагу думка про те, що ідея консолідації Європи в нинішньому форматі втрачає свою силу. Водночас у нинішніх умовах країни Східного партнерства мають хороший плацдарм для створення свого роду нової ЄАВТ, яка, власне, співпрацюватиме з ЄС.

На нашу думку проблемним у двосторонніх відносинах Великої Британії і України є прихід до влади інших політиків та військова агресія росії в Україні.

Наразі в Британії розглядають проблему існування ризику контрабанди наданої Україні західними союзниками зброї й закликають посилити нагляд за її постачанням. Дискусія про надання кораблів Україні ведеться ще з минулого року. Військові кораблі, які Британія планувала певний час закупити, треба було побудувати. Частина з них планували будувати на Миколаївських корабельнях, що зараз, очевидно, не розглядається. Певну частину збиралися будувати у Британії. Але пріоритети Великої Британії зсунулися. В сьогоднішні потрібні протимінні кораблі. Два таких кораблі — це початкова кількість, яку мають отримати[29].

Британія відрізняється від багатьох країн певною зваженістю. Британці не поспішають робити висновки, у них досить збалансований підхід. І всі усвідомлюють, що рано чи пізно надана зброя може залишитися на полі бою:

танки підбивають, літаки падають. Вони також усвідомлюють, що частину зброї може захопити ворог.

Разом з тим жодне ЗМІ тут ніколи не говорило, що зброя, надана Британією, може якимось чином йти на сірі, чорні ринки або бути об'єктом контрабанди. Завдання України — не лише знайти британську зброю, але й знайти зброю по всьому світі. Велика Британія у цьому дуже допомагає. Сподіваємось, так буде і надалі. Звісно, це не означає, що не варто стежити за використанням зброї.

Міністр оборони Британії Бен Воллес днями зазначав, що Британія невдовзі поставить в Україну десятки артилерійських знарядь, сотні безпілотних літальних апаратів і 1600 одиниць протитанкової зброї, радіолокаційні системи, боєприпаси[16].

Усе, що перерахував Б. Воллес, — це дійсно та зброя, яку вже певний час планують передати. На відміну від інших партнерів, Велика Британія не особливо рекламує свою роботу. Ракетні установки MLRS — це по суті ті ж самі Himars, але на гусеничному ході. Британія спокійно, неспішно, без особливої реклами постачає Україні те озброєння, яке нам потрібне.

Британія є однією із тих країн, які люблять закриття неба над Україною. Нагадаємо, що закриття неба стосується всіх військово-повітряних суден — тобто і країни, небо якої закривається. Є різні варіанти закриття неба. Наприклад, надання Україні достатніх протиповітряних систем. Велика Британія почала постачати ракети. Зараз передані так звані "Стормери" — броньовані машини, які мають ракетне озброєння проти літаків. І ось це все крок за кроком, етап за етапом і є частково закриттям неба[31].

Українці уявляли собі, що одного дня по радіо оголосять, що НАТО закриває небо і всі припиняють літати. А насправді якщо Україна зараз отримає літаки, про які ведуть переговори, це дозволить самостійно закривати небо. Питання навіть не в тому, щоби його повністю закрити. Питання в тому, щоби його контролювати. Росіяни досі не змогли отримати переваги в небі, зокрема тільки тому, що Україні вдалося зберегти частину

свого флоту і в неї були системи, які дозволили із самого початку не дати їм панувати в небі України.

Патрік Сандерс, командувач британської армії сказав, що британські військові мають бути готові зійтися з росією на полі бою: «Я мав честь зустрічатися з головнокомандувачами не лише Британії, а усіх країн так званих "П'яти очей" — це, окрім Британії, й Канада, і США, і Австралія, і Нова Зеландія. Я розумію, хто задає який тон. Готовність змінюється, і так просто командувач Збройних сил Британії словами не кидається. Британці справді розуміють: якщо війна буде продовжуватися і якщо вони не зможуть допомогти Україні й вона сама не вистоїть, їм доведеться воювати. Саме тому вони продовжують надавати нам допомогу. Саме тому вони тренують, допомагають фінансово, тиснуть політично, відновлюють санкції, все більше й більше посилюють тиск на росію»[51].

Британія, на відміну від багатьох країн світу і навіть європейських партнерів і НАТО, не мала ілюзій з приводу того, чим є сучасна путінська росія. Ніхто не шукає війни, але Британія почала готуватися завчасно. Наприклад, у британській газовій системі усього 2% газу, який належить РФ. Вона зробила це навмисно, розширила мережі постачання та джерела імпорту, щоби не бути залежною.

Чи має місце проблема втоми у Британії від України на сучасному етапі. Безумовно, це об'єктивний процес, коли новина втрачає гостроту, проблема сходить з перших шпальт. Але через таку грандіозну несправедливість, яка була виявлена до України, її в Британії дуже підтримують. Сто тисяч українців перебувають у родинах британців. Нещодавно служба міграції України ініціювала написати листа кожній британській родині, яка прийняла українців. Просто висловили вдячність за те, що вони роблять. Цей лист отримали понад 25 тисяч домівок.

Але якщо говорити, що зараз ще турбує британців, номер один — це зростання вартості послуг. Середній британець не живе аж так заможного. Люди звикли заощаджувати, їхні доходи дозволяють комфортно існувати,

але не більш. Тому зростання цін через відмову від російських енергоносіїв серйозно б'є по бюджету кожної середньої родини. Вони не лише фактично не мають російського газу, а й до кінця цього року повністю відмовляться від російської нафти. Це серйозні кроки й вони намагаються зрозуміти, яким чином це можна компенсувати[61].

Нещодавно Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС. Британці розуміють, що Україна отримає від цього, і в принципі кажуть: це ваше право, ви незалежна держава, що хочете, те й робіть, ми навіть чимось допоможемо. Паралельно до кандидатства в ЄС, хочеться нагадати, що і в НАТО Україна отримала статус аспіранта. Це сталося ще пару років тому. Фактично Україна перебуває на порозі двох організацій, і це справді важливий крок для України, бо наступний крок — вже вступ. Це буде складне рішення для багатьох членів цих організацій, які з різних причин не хочуть бачити Україну у їхньому складі[59].

Після тривалих дискусій Євробачення наступного року все ж таки буде в Британії. Дискусія з цього приводу ведеться давно. Відбувається відповідна робота з тими виконавцями, компаніями, які здатні зробити таке величне свято, як Євробачення. Буде залучене BBC. Це грандіозна організація, з достатньо потужними властивостями, щоб дійсно зробити це свято. Маючи контакт з керівництвом BBC, серед планів — спробувати зробити максимально українське свято за межами України. Британія розуміє, наскільки це важливо[62].

Однак тріумфом те, що сталося, назвати складно: владу Р. Сунак отримав на тлі тяжкої економічної та політичної кризи. Не дивно, що у величезній фракції консерваторів — а в них 357 депутатів у британській Палаті громад — знайшлося так мало охочих узяти на себе відповідальність за країну. Адже уряд муситиме гасити стільки пожеж зразу, що це заняття здається наперед приреченим на провал, за який новий очільник кабінету буде відповідати.

Не оминуть проблеми нового уряду і британську політику щодо України. Певна річ, у Великій Британії немає жодної серйозної політичної сили, яка б не підтримувала нас у війні. Ось і новий прем'єр поспішив підтвердити незмінність політичної позиції Лондона: британці, як і раніше, на нашому боці й будуть допомагати нам. Але залишаються обґрунтовані побоювання щодо ролі Великої Британії у світовій «українській коаліції». Відтоді, як зайшла зоря «найкращого друга українського народу» Бориса Джонсона, жоден британський політик не відводив Україні центрального місця у своєму порядку денному. Р. Сунак не стане винятком, — йому просто буде не до наших проблем на тлі величезної кількості внутрішніх [24].

Але є ще одна причина, з якої при новому прем'єрі українське питання може бути відсунуте на другий план. За сім років своєї блискучої політичної кар'єри Р. Сунак не встиг набути серйозного досвіду в зовнішній політиці. Однак у нього є стійкі зовнішньополітичні вподобання, яких він не змінював усі ці роки. Р. Сунак — переконаний прибічник Брекзиту, і чути не хоче про повернення Британії до складу об'єднання. Так, він не схильний до скандальних випадів у стилі Б. Джонсона, але по суті його погляди на Європейський Союз мало чим відрізняються від поглядів останнього. У ЄС це чудово відомо, тому й до Р. Сунака ставлення там насторожене. Довірливого діалогу між Лондоном і континентальними столицями в такій ситуації чекати не доводиться, отож до британської думки — зокрема й щодо політики стосовно України — у Європі дослухатимуться набагато менше, ніж навіть у нетривалий період прем'єрства Л. Трасс.

24 серпня 2022 року, в День Незалежності України, Р. Сунак звернувся до українців та запевнив у беззастережній підтримці й допомозі з боку Великої Британії.

«Ми продовжимо підтримувати ваших хоробрих бійців, щоб захистити ваших громадян, ми продовжимо надавати гуманітарну допомогу, щоб забезпечити вам доступ до ліків та їжі, і ми продовжуватимемо давати

притулок вашим близьким, поки вони не зможуть безпечно повернутися додому і спати спокійно. І коли вони це зроблять, я обіцяю, що Сполучене Королівство буде другом на все життя і допоможе Україні перетворитися на квітучу, амбітну та прогресивну країну, якою ви є», – заявив тоді Р. Сунак [61].

Напередодні минулих виборів прем'єра Великої Британії Р. Сунак запевнив, що якщо його оберуть головою уряду, його першою закордонною поїздкою стане візит до столиці України.

Напередодні виборів лідера Консервативної партії та, відповідно, прем'єр-міністра Великої Британії Р. Сунак обіцяв зберегти зовнішньополітичний курс экс-прем'єра Бориса Джонсона та збільшити допомогу Україні у протидії російській агресії.

Він також обіцяв прискорити ухвалення законів, які дозволять встановити контроль над нерухомістю російських олігархів та продати її, щоб надати Україні ще більше зброї та техніки.

23 жовтня у своєму Twitter він похвалив Б. Джонсона за потужну підтримку України та протидію росії. Тобто Р. Сунак не змінив позицію щодо питання підтримки України[56].

Таким чином у двосторонніх відносинах Великої Британії і України є перспективи відносин, є надія що вони будуть поглиблюватися та розвиватися, що вони будуть стабільними і надалі.

Висновки до 2 розділу

Незважаючи на те, що Великобританія не є одним із основних торговельних партнерів України, обсяг торгівлі товарами та послугами великий і зростає. Позиція України в цьому питанні досить сприятлива. На думку експертів, для Великобританії як члена ЄС Україна є ринком товарів і послуг. Угода про зону вільної торгівлі з Україною, одним із найбільших у світі виробників продуктів харчування, дозволить імпортувати зернові

культури, м'ясо птиці та інші необхідні продукти за цінами, нижчими від тих, які платили європейським виробникам протягом останніх 46 років.

Україна може бути особливо важливою для Великобританії, оскільки вона розташована відносно близько географічно, тому українські продукти можна швидко транспортувати до Великобританії наземним або вантажним транспортом.

Якщо чинні умови Угоди ЄС з Україною просто перенести в нову Угоду про вільну торгівлю між Україною та Великою Британією, то найближчим часом обидві країни зіткнуться з несприятливими умовами торгівлі, а Україна втратить ринок, який може стати найважливішим для цього в Європі.

Також привертає увагу думка про те, що ідея консолідації Європи в нинішньому форматі втрачає свою силу. Водночас у нинішніх умовах країни «Східного партнерства» мають хороший плацдарм для створення свого роду нової ЄАВТ, яка, власне, співпрацюватиме з ЄС.

Отже, торговельне співробітництво між Україною та Великою Британією в цілому характеризується позитивною динамікою, продовжується зростання товарообігу.

До позитивних змін можна віднести поступове скорочення від'ємного сальдо торгівлі України з Великою Британією за рахунок прискорення зростання українського експорту. Водночас залишається невирішеною проблемою не диверсифікований експорт України з низькою доданою вартістю. Натомість в імпорті переважає продукція з високою доданою вартістю. Перспективи подальшого торговельного співробітництва між Україною та Великою Британією є, на наш погляд, оптимістичними, особливо з огляду на підписану Угоду про політичне співробітництво, вільну торгівлю та стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії.

Водночас, у контексті активної політичної та економічної співпраці, культурно-гуманітарна співпраця ніколи не перебувала в центрі уваги двох країн.

Загалом серед перспектив співпраці, окрім уже традиційних форм, британці наголошують на важливості підтримки обмінів і спільної діяльності митців і науковців, сприяння вивченню української мови та перекладів – те, що може мати тривалий характер, довготривалий вплив на визнання та популяризацію української культури. Водночас просування та інформаційне забезпечення є одними з найбільших очікувань Українського культурного інституту.

Щодо української культурно-публічної дипломатії, то вона водночас пов'язана як з українським посольством у Лондоні, так і з діяльністю відомих «українських» осередків – Кембриджських українознавчих студій та Українського інституту в Лондоні. Така ситуація вказує на можливість і важливість співпраці з цими інституціями, які вже мають власну репутацію та визнання, що може спростити майбутній доступ до певної аудиторії.

Новий прем'єр Великої Британії Р. Сунак підтвердив незмінність політичної позиції Лондона: британці, як і раніше, на боці України й будуть допомагати. Але залишаються обґрунтовані побоювання щодо ролі Великої Британії у світовій «українській коаліції».

РОЗДІЛ 3. ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЩОДО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

3.1 Політико-дипломатична підтримка України з боку Великої Британії в умовах російсько-українського конфлікту

В умовах сьогодення, Велика Британія має чітку позицію щодо підтримки територіальної цілісності та суверенітету України, зокрема у рамках міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ та Ради Європи). Велика Британія, яка є постійним членом Ради Безпеки ООН, регулярно виступає на підтримку української державності. Систематично робить заяви на захист судноплавства в Чорному морі, щодо анексії Автономної Республіки Крим чи катастрофи рейсу МН17, незаконних дій РФ та загострення на Донбасі, політичних в'язнів. Значне погравлення відбулось після інциденту у Солсбері, коли російські дії торкнулися безпосередньо Великої Британії[40].

З 2014 року Велика Британія надає значну технічну допомогу, що спрямовується на внутрішні реформи, підтримку незалежних медіа, належного врядування, подолання наслідків конфлікту, боротьбу з корупцією та підтримку у розбудові Збройних Сил України (далі –ЗСУ).

Протягом 2014–2015 років Велика Британія надала значну матеріально-технічну допомогу ЗСУ. Здійснювалися регулярні візити обох сторін на рівні очільників Міністерства оборони, Генерального штабу ЗСУ, Військово-Морських сил ЗСУ та інших військових делегацій. Українські військово-транспортні літаки надавали логістичну підтримку Збройним силам Великої Британії.

У 2017–2018 роках загальне фінансування програм склало 31,6 млн. фунтів, у 2018–2019 роках –35,2 млн. фунтів, у 2019 – 2020 роках –36,95 млн. фунтів. Британська технічна допомога виділяється у рамках 4 фондів[19]:

The Conflict, Stability and Security Fund (CSSF);

Good Governance Fund (GGF);

Bilateral Programme Fund (BPF);

DFID's Humanitarian Fund) та програм фінансування Британської Ради.

У 2018 році Уряд Великої Британії підтвердив виділення 35 млн. фунтів на технічну допомогу на підтримку проектів у сфері безпеки, оборонної реформи, просування миру, боротьби з корупцією та цивільний нагляд, підтримку реформ через Фонд належного врядування, різні програми щодо економічних та політичних реформ, підтримку НАБУ та Бізнес Омбудсмана, гуманітарну допомогу та боротьбу з російською дезінформацією.

У листопаді 2018 року Спільна заява міністерство борони окреслила пріоритети кіберзахисту, протидії гібридним загрозам, воєнної розвідки, розширення операції “Orbital”, військової освіти, військово-технічного співробітництва, розвитку оборонної інфраструктури [35].

Підписана 8 жовтня 2020 року під час візиту президента України Володимира Зеленського до Лондона нова базова двостороння міждержавна Угода вперше визнала стратегічний статус відносин обох держав [26].

Офіційний Лондон із 2014 року має послідовну позицію щодо збереження територіальної цілісності України, надає дипломатичну підтримку на рівні ООН, ОБСЄ, Ради Європи, НАТО. Для сприятливої до України політики Великобританії у військовій сфері наявне не лише бажання її політичної еліти, але й об'єктивні обставини зовнішньої політики. Британське керівництво розглядає регіон Центрально-Східної Європи як сферу своїх інтересів і традиційно виконує стримуючу роль проти надмірного поширення тут німецького впливу.

Однак проголошена в березні 2021 року стратегія відновлення глобального лідерства (“Global Britain”), активна участь у посиленні східного флангу НАТО поступово збільшила присутність Великобританії в регіоні. Вона виконує місію другого за значенням партнера України після США. Лондон має можливість діяти прямо в тих ситуаціях, коли Вашингтону це політично недоцільно. Це наочно засвідчив інцидент із британським есмінцем “Дефендер”, який здійснював транзит з Одеси до Грузії через

Чорне море поблизу берегів Криму. 23 червня 2021 року міністерство оборони Росії повідомило, що російські військові відкрили вогонь по курсу британського есмінця “Дефендер”, який увійшов у Чорне море. У відомстві заявляли, що корабель зайшов в “російські територіальні води”. Насправді він перебував в українських водах біля окупованого Росією Криму. У той же день міністерство оборони Великої Британії спростувало заяву російських колег. Там підкреслили, що судно здійснювало мирний прохід через територіальні води України відповідно до міжнародного права і ніякого обстрілу не було [17].

Політика постійної військової присутності у Чорному морі поряд із послідовною дипломатичною позицією Лондона щодо питання Криму формує практичний контент міжнародної стратегії деокупації півострова [8].

У процесі набуття досвіду українсько-британської військово-політичної співпраці сформувалися такі його головні напрями:

- діалог штабів усіх родів і видів збройних сил із метою координації позицій, інституційного реформування української армії й досягнення сумісності;

- проведення спільних навчань («Козацький степ», «Козацький експрес», «Козацька булава») за участі військових підрозділів інших держав НАТО;

- спільна участь у миротворчих місіях (наприклад, в Іраку);

- організація курсів перепідготовки для українських військових із вивчення англійської мови, права та інформаційних технологій, а з 2015 року розгорнуто навчально-тренувальну місію «Orbital», через яку вже пройшли 22 тис. осіб [39].

Дуже важливим досягненням місії «Orbital» є підготовка інструкторського складу, зокрема було підготовлено:

- 452 інструктори за кваліфікаційним стандартом No1 (модулі 1–6);

- 61 інструктор за кваліфікаційним стандартом No2 (модулі 7–8(відділення взвод));

- 60 інструкторів за модулем «Бій в місті» (наразі готуються ще 40 інструкторів) [46].

Крім цього, у 2020 році спільно з командиром операції «Orbital» було започатковано ініціативу і розпочато її втілення в життя стосовно проведення в Україні багатонаціонального навчання «Козак Мейс-2021» [10]. Британські радники надавали консультативно-дорадчу допомогу за різними напрямками. Продовжувалася фахова та мовна підготовка українських військовослужбовців у вищих військових навчальних закладах і центрах підготовки Великої Британії [11].

У листопаді 2021 року між Україною та Великою Британією була підписана Угода про придбання катерів і ракет у Британії, загальний бюджет яких сягає у 1,7 млрд. фунтів. Зазначене відбувається в межах нової Програми розширення військово-морських можливостей [12].

Вторгнення РФ на територію України 24 лютого завадило планам комплексної співпраці сторін, насамперед, що стосується військово-технічної кооперації в регіоні Чорного моря, відповідно до якої, за рахунок британських ресурсів передбачався розвиток спроможностей ВМС України. Варто зазначати, що в умовах реальних бойових дій високої інтенсивності безумовним здобутком двосторонньої співпраці став досвід попередньої багаторічної роботи, що здійснювалась британськими військовими інструкторами, а також завдяки десяткам спільних військових навчань, які були проведені на полігонах обох країн з залученням інших держав НАТО відповідно до стандартів самого Альянсу.

Протягом тривалого часу Україна постійно відчуває надзвичайно активну політичну та фінансово-економічну підтримку Великої Британії. Серед знакових подій, варто виділити – оголошення наприкінці січня рішення про формування тристороннього міждержавного альянсу Україна – Польща – Велика Британія, крім того, офіційний візит до Києва 1 лютого Бориса Джонсона, який оголосив проте, що Британія надасть для ЗСУ оборонні озброєння.

Постійна реальна підтримка на міждержавному рівні, щоденне надання актуальних даних британської розвідки українській стороні про пересування ворожої армії, безпрецедентна санкційна активність та масштабні поставки зброї роблять присутність британського чинника у зовнішній політиці України неоціненним[42].

Від початку повномасштабної війни, найбільш актуальною і дієвою є пряма британська військова допомога (з урахуванням засобів гуманітарної підтримки), що за наявності широкомасштабного наступу та високого рівня інтенсивності бойових дій зі значними ураженнями цивільного населення є нагальною. Зокрема, мається на увазі про поставки озброєнь на сотні мільйонів фунтів стерлінгів, які пройшли від легкого оборонного озброєння у вигляді кількох тисяч малих переносних протитанкових та зенітно-ракетних комплексів “Javelin” і “NLAW” напередодні війни, і перейшли до постачання наступальної зброї – модерних високоточних проти корабельних ракетних комплексів “Harpoon” та важкої бронетехніки, що відповідає логіці назрілого контрнаступу ЗСУ. На противагу іншим європейським країнам, насамперед Німеччини, надання британських озброєнь здійснюється максимально оперативно, деполітизовано та не бюрократизовано, і як правило, випереджаючи аналогічні рішення уряду США.

З Великої Британії в Україну вже відправлено близько 6900 одиниць протитанкової зброї NLAW, Javelin, Brimstone та іншої, крім того, було відправлено близько 16 тисяч артилерійських снарядів, машини Stormer із зенітно-ракетним комплексом Starstreak та сотні ракет. Сполучене Королівство також поставило морські ракети Brimstone, реактивні системи залпового вогню, 120 бойових броньованих машин і велику кількість нелетальної допомоги, включно з понад 82 тисячами шоломів, 8450 комплектів бронезилетів і понад 5 тисяч приладів нічного бачення [53].

Головне призначення ПТРК NLAW полягає у знищенні броньованих машин, які знаходяться на коротких дистанціях одним пострілом. Для ЗСУ, яким зброя потрібна терміново, важливо, що транспортування і використання

цих систем є легким. Деякі дослідники вважають, що ці системи вже вплинули на перебіг конфлікту. Так, до прикладу, NLAW зіграв вирішальну роль у відбитті наземних ударів росіян на початкових етапах війни. Застосування цієї зброї було особливо ефективним у поєднанні з артилерією. Також, для допомоги Україні Британія передала Україні 120 бронемашин з яких 80 – броньовані машини Mastiff, Husky і Wolfhound [16].

Mastiff були дуже популярними серед британських бійців в Афганістані, оскільки вони забезпечують високий рівень захисту від наземних мін та саморобних вибухових пристроїв. Основна мета Mastiff – це доставка піхоти та забезпечення підтримки. Це допоміжна машина, а не ударна одиниця. До того ж на вежу можна встановити 50 мм гармату або 40мм автоматичний гранатомет. Сама вежа може бути автоматичною [16].

Husky розроблені спеціально для британської армії, аби захистити особовий склад від легкого стрілецького озброєння і мін під час виконання завдань з патрулювання території. Бронемашини Wolfhound, які передали українським військовим, мають на озброєнні великокаліберні кулемети Browning M2 калібру 12,7-мм. Вони ідеально підходять для перевезення особового складу, доставки боєприпасів та інших вантажів у безпосередній близькості до лінії фронту [16].

Крім того, слід зазначити, що Велика Британія передала Україні п'ять систем протиповітряної оборони, зокрема, ракети Starstreak. Призначення даних систем полягає в тому, щоб збивати винищувачі та гелікоптери, які летять над землею на відносно низькій висоті. Starstreak не можна “обманути” ракетами чи іншими джерелами тепла. На відміну від більшості ракет протиповітряної оборони, він фактично несприйнятливий до контрзаходів, які є на багатьох літаках. Однак Starstreak потребує значно більшої підготовки, ніж такі системи, як NLAW. Британці також передають Україні “невелику кількість” гусеничних машин Stormer як мобільну платформу для Starstreak [47].

Варто зазначити, що Великою Британією для України було надано [47]:

- 1360 протиструктурних снарядів;
- 4,5 тони пластикової вибухівки;
- понад 400 тисяч патронів стрілецької зброї;
- понад 200 тисяч одиниць захисного спорядження, зокрема, шоломи, бронежилети, далекоміри та медичне обладнання;
- засоби радіоелектронної боротьби;
- контрбатарейні РЛС;
- обладнання для глушіння GPS;
- тисячі приладів нічного бачення;
- десятки важких БПЛА для матеріально-технічної підтримки ізолюваних сил.

Наприкінці липня українські захисники отримали перші 3 далекобійні системи залпового вогню M270. Ці системи можна використовувати в будь-який час доби та за різних погодних умов. M270 можуть знищувати вогневі позиції, позиції ствольної та реактивної артилерії, засоби протиповітряної оборони, вантажні автомобілі, легко-броньовані бронетранспортери, командні пункти, вузли зв'язку [18].

Зазначений рівень підтримки України Британією, можна передусім вважати комплексним і безпрецедентним для нашої держави протягом усього періоду нашої незалежності. А рівень британської економіки та оборонного комплексу дає змогу надавати значний обсяг оперативної допомоги партнеру. Загальний обсяг допомоги Великої Британії для України нині становить понад 2,3 млрд. фунтів стерлінгів [9].

Ще одним важливим етапом підтримки Великою Британією ЗСУ в їхній боротьбі з російською агресією є проведення навчань. Тривалість курсу навчань сягає кілька тижнів, і проводять його підрозділи 11-ї бригади сприяння силам безпеки. Завдяки зазначеній підготовці, новобранці-добровольці, які не мають бойового досвіду або ж мають невеликий бойовий досвід, здобувають необхідні навички для ефективного ведення бойових

дійна передовій. Владою Британії оперативно було придбано автомати АК для українців.

Основний курс базується на військовій підготовці піхоти. Зосереджена увага на поводженні зі зброєю, наданні першої допомоги на полі бою, маскуванні та тактиці патрулювання.

Військові тренування організовані таким чином, щоб створити ілюзію максимальної схожості зі справжніми міськими умовами. На базі, де проводяться навчання, розташовані “будинки”, “стіни”, “вікна”, перешкоди, навіть автомобілі, які були “підірвані” на мінах. На вулицях лежать гранати і використані гільзи. Є залишки колючого дроту і барикади і навіть таблички з написами українською мовою [20].

Нещодавно Велика Британія прийняла рішення щодо розширення програми підготовки українських військових. Тривалість курсу бойової підготовки буде продовжено з трьох до п’яти тижнів. Два додаткові тижні витратять на покращення підготовки. Військових навчатимуть особливостей окопної та міської війни, операцій на транспортних засобах. Входить у програму й навчання на полі бою в імітованих бойових умовах. Більша частина навчання і надалі проходитиме у Великій Британії, подалі від загрози російських ракетних ударів.

З червня місяця, і до сьогодні вже близько 4700 українських військовослужбовців пройшли навчання на військових базах Британії. Лондон й надалі планує продовжувати підтримку Сил оборони України до того часу, поки нашій державі будуть потрібні нові підготовлені бійці для боротьби з повномасштабним вторгненням росії.

24 серпня 2022 року прем’єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон під час неоголошеного візиту до Києва заявив, що для України виділять новий пакет військової допомоги в розмірі 54 млн. фунтів стерлінгів. Новий пакет військової допомоги доповнює підготовку Великою Британією транспортних засобів для пошуку мін у водах біля свого узбережжя.

Протягом найближчих тижнів український персонал навчатиме використовувати їх у водах Великої Британії.

До військової допомоги входять безпілотні системи спостереження та протитанкові боєприпаси. Це, зокрема, 850 ручних мікродронів “Black Hornet”, які спеціально розроблені для використання в містах та селах і призначені для виявлення сил противника, що наближаються [21].

Нещодавно, з 25.10.2022 Велика Британія — з новим прем'єр-міністром. Уряд очолив Ріші Сунак, який обіймав у кабінеті Бориса Джонсона посаду міністра фінансів. Півтора місяця тому Р. Сунак уже намагався стати прем'єром, але програв на виборах Ліз Трасс. Нині в Р. Сунака не було конкурентів — у буквальному сенсі. Про бажання виставити свою кандидатуру заявляли тільки двоє — Джонсон та лідер парламентської фракції Пенні Мордонт, але вони не змогли зібрати потрібну для висунування кількість голосів однопартійців.

Отже, Велика Британія є одним із ключових партнерів України, що допомагає протистояти агресії РФ. Підтримка Британії в усіх сферах (політика, дипломатія, озброєння, гуманітарні питання щодо українців, які виїхали до Сполученого Королівства) – це безсумнівний доказ того, що між Україною та Британією налагоджені партнерські відносини. Британія займає найбільш стійку позицію серед партнерів, не балансує між Росією та Україною, а усіма силами виступає за українські інтереси і перемогу українців. Варто зауважити, що постачання західної техніки, зброї та боєприпасів надзвичайно важливі для українців у довгостроковій перспективі. Попри те, що Україна має власні можливості з виробництва зброї, без потужної сторонньої підтримки ЗСУ буде важко звільнити великі території у російських військ. Таким чином, сфера безпеки загалом та військова кооперація стали пріоритетним напрямом двосторонньої співпраці між Україною та Великою Британією в умовах російсько-української війни.

3.2 Активність Великої Британії в умовах повномасштабної війни в Україні

На тлі загрози широкомасштабного вторгнення до росії уряд Великої Британії раптово скидає літаками в Україну дві тисячі протитанкових комплексів, прем'єр-міністр Борис Джонсон заявляє про катастрофічні наслідки агресії для росії та міністра Міністр оборони Британії Бен Воллес подорожує Європою, намагаючись переконати союзників по НАТО, особливо Німеччину, допомогти Україні зброєю.

Ключовим фактором для Лондона стала реалізація стратегічної концепції «Глобальної Британії». Вона з'явилася після виходу країни з ЄС і демонструє бажання бути більш активним гравцем на міжнародній арені. Уряд Бориса Джонсона намагається це реалізувати [52].

Посол України у Великій Британії Вадим Пристайко вважає, що ключовим фактором для Лондона стала реалізація стратегічної концепції «Глобальної Британії». Вона з'явилася після виходу країни з ЄС і демонструє бажання бути більш активним гравцем на міжнародній арені. Уряд Б. Джонсона намагається це реалізувати.

Британія розуміє, навіщо їй у майбутньому потрібен такий друг, як Україна. Так, ми не наймогутніша держава, але ми ростемо.

Другий фактор – історичне суперництво з росією, яке загострилося, зокрема, через посилення москви в Чорноморському регіоні після анексії Криму.

Розширення російського впливу, який поступово відновлює свої імперські амбіції і, на думку британців, має бути стриманий, є саме місцем додатка для Великої Британії. Британія розглядає Росію як загрозу національним інтересам. Ситуація посилилася отруєнням у Солсбері та втручанням у референдум щодо Brexit. Британія розуміє, що Україна є прямою мішенню росії. Якщо вона опиниться під контролем Росії, тоді вся європейська безпека зменшиться. Підтримка України є британським національним інтересом. Загалом і серед експертів, і серед консерваторів, і

серед опозиціонерів виступають за захист України від російської агресії. Преса приділяє цим питанням велику увагу – ця тема є на шпальтах видань від Financial Times до Sun, лунають голоси на користь України. Водночас громадськість в Україні приділяє британській допомозі більше уваги, ніж у самій Британії. Для реалізації доктрини «глобальної Британії» Лондон має «протистояти» важливому для західних країн протистоянню. Ідея глобальної Британії полягає в тому, щоб країна знову стала однією з великих держав без жодної залежності від ЄС. Зараз уряд Великобританії шукає союзників у ключових частинах світу. В Азії ці зусилля спрямовані, наприклад, на Індію та В'єтнам, а в європейському регіоні – на Україну та Польщу. Британці допомагають і флоту, і армії не тому, що їм нікуди витратити гроші, а тому, що їх можна конвертувати в політичні переваги. Для Британії відносини з Україною є статусним проектом. Для України Британія може стати головним західним партнером, і відповідно зростатиме значення Британії для США [57].

Другий фактор уваги до України – це антиросійський вектор. Велика Британія почала жорсткіше критикувати Росію наприкінці 1990-х років, ще раніше США, і зараз, на відміну від Вашингтона, в Лондоні Україна для британців важливіша, ніж для США. Як військово-політичний партнер британці є грізними, але як допоміжна сила, а не як партнер №1. На відміну від американців, британці не можуть захиститися від російського, політичного, військового чи інформаційного впливу.

Після анексії Криму та початку війни на Донбасі, західні політики довго вірили, що з росією можна порозумітися. Тепер це відчуття, принаймні у Британії, зникає. Британський уряд розуміє, що це стратегічні зміни в російській політиці щодо Заходу. Отруєння російського перебіжчика, колишнього розвідника в Солсбері, у якому звинуватили російських агентів, посилює сприйняття Росії як загрози. Завершення тривалого процесу виходу з ЄС у 2020 році дозволило британському уряду зосередитися на пошуку нових партнерів у зовнішній політиці.

Після американської військової допомоги британська військова допомога є однією з найсерйозніших. США, Британія, Туреччина – це ті країни, про які ми найбільше чуємо, коли говорять про допомогу Україні. Мотиви Британії зрозумілі, тож давайте тепер прослідкуємо, чого досягла українсько-британська співпраця за 30 років незалежності.

Зараз найсильнішим елементом відносин є оборонна співпраця. Операція «ОРБІТАЛ», розпочата у 2015 році на запит України, стала актуальною. Йшлося про створення навчальної групи британських інструкторів та направлення в Україну військовослужбовців для розвитку ЗСУ – насамперед у сфері надання медичної допомоги та боротьби з саморобними вибуховими пристроями [62].

За даними Збройних Сил України, з березня 2015 року по січень 2021 року в рамках операції «ОРБІТАЛЬ» підготовлено 22,5 тис. військовослужбовців та проведено 230 навчальних заходів. У посольстві Великої Британії в Україні додають, що навчання пройшли також 4 тисячі військових інструкторів. Їх готували за дуже різними напрямками: від саперної підготовки та військової розвідки до ведення бою в міських умовах. Українські військові також навчаються у військових академіях Великобританії.

У 2014-2021 роках у Британії пройшли підготовку 90 українських військових (це понад 2 місяці навчання), зараз там навчаються 10 українців. Українець втретє став найкращим іноземним курсантом Королівської академії. У грудні 2021 року українець Павло Лейсі став найкращим іноземним студентом Британської королівської академії сухопутних військ у Сандгерсті [59]. Він отримав спеціальну нагороду «Міжнародний меч» з рук принцеси Анни в урочистій церемонії.

Крім того, українські та британські військові регулярно проводять спільні навчання. Британці беруть участь у навчаннях Sea Breeze, Rapid Trident та Joint Endeavor, а у 2021 році відбулися перші двосторонні навчання «Козацька булава».

Найбільший резонанс у російських ЗМІ викликали навчання "Об'єднані зусилля-2020". Тоді 250 британських десантників висадилися з літака С-130 Hercules, який вилетів з аеродрому в Британії в Миколаївській області. Пізніше на цьому ж полігоні висадилися українські десантники з літаків Іл-76 та Ан-26. Навчання продовжили на Херсонщині. Британські та українські десантники тренувалися по захопленню плацдарму та форсуванню річки.

Увесь ажіотаж, який піднявся в ЗМІ, свідчить про те, що ця операція пройшла дуже добре, і можливість її повторення – це саме те, про що росії варто хвилюватися.

Британія наразі є ключовою країною, яка робить внесок у розвиток ВМС України. У серпні 2020 року міністр оборони Великої Британії Бен Уоллес оголосив, що Британія стане ключовою країною в «Ініціативі морської підготовки», до якої також братимуть участь військові з Канади, Данії та Швеції. Посол В. Пристайко зазначив, що Україна також працює над тим, щоб більше українських військових моряків могли навчатися у Британії та на британських військових кораблях [46]. Але найбільшим внеском в оборону України зараз може стати допомога у поповненні ВМС новими кораблями та інфраструктурою.

У жовтні 2020 року під час візиту президента В.Зеленського до Британії вони підписали Угоду про стратегічне партнерство з Великобританією. Велика Британія погодилася надати кредит у розмірі 1,25 мільярда фунтів стерлінгів на розвиток збройних сил, який пізніше був збільшений до 1,7 мільярда. Британія також пообіцяла допомогти у будівництві військових кораблів і військово-морських баз у Чорному та Азовському морях. Будівництво військово-морських баз Очаків і Бердянськ фінансуватиметься переважно за рахунок кредитів, наданих британською організацією підтримки експорту UK Export Finance. Планують будувати бази за стандартами НАТО[52].

Крім того, згідно з англо-українським меморандумом, підписаним у червні 2021 року, планувалося побудувати 8 ракетних катерів, у тому числі два у Британії, і шість на Миколаївському суднобудівному заводі. В інтерв'ю газеті "День" військовий аташе посольства Великобританії Тім Вудс заявив, що майбутні катери будуть оснащені артилерійським і ракетним озброєнням[53]. На ці ракетні катери можуть бути встановлені морські ракети Brimstone виробництва британської компанії MBDA, продаж яких зараз оцінюється на відповідність міжнародним стандартам британським агентством експортного контролю. Посольство Великої Британії також очікує, що суднобудування допоможе відродити суднобудівну галузь у Миколаєві.

За останні роки співпраця з британською армією у підготовці ВПС України значно розширилася. З 2019 року щорічно проводяться навчання Warrior Watcher, в яких беруть участь Повітряні Сили Збройних Сил України, а протягом двох років також беруть участь Корпус морської піхоти та морська авіація. Армія вчиться захищати аеродроми та «іншу критичну інфраструктуру», ще одна мета – підвищити оперативну сумісність збройних сил і Королівських ВПС Великої Британії.

25 січня Борис Джонсон попередив Росію, що масштабна агресія проти України стане для неї "другою Чечнею" і що "багато синів російських матерів не повернуться додому". Великобританія посилить військову присутність у сусідніх з росією країнах НАТО. На Москву чекатимуть «скоординовані та жорсткі економічні санкції»[52].

Ідея українсько-польсько-британського «союзу» отримала в Україні однозначну підтримку, подекуди на межі з ейфорією, як на рівні політичного істеблішменту, так і в суспільстві. За рівнем суспільної підтримки він нижчий лише за ідею вступу до Європейського Союзу, а за деякими опитуваннями навіть перевищив підтримку членства в НАТО. Симпатії до ідеї такого альянсу підкріплюються симпатіями до лідерства британського прем'єр-міністра Б. Джонсона та президента Польщі Анджея Дуди,

виявлених після повномасштабного вторгнення в рф. Саме ці двоє іноземних лідерів показали себе як найбільш рішучі та віддані партнери у перемозі України. Саме з ними за останні п'ять місяців вибудувався найнадійніший діалог українського президента.

Велика Британія є важливим партнером України, який робить значний внесок у протидію російській агресії з 2014 року. Наразі було надано понад 2,3 мільярда фунтів стерлінгів військової допомоги. З 2015 року Великобританія готує українських військових у рамках місії ORBITAL (загалом підготовлено 22 тис. українців). Лондон розпочав новий етап програми навчання українських військових у Британії – йдеться про близько 10 тисяч українців[58].

Інтерес Великої Британії до розвитку відносин з Україною був досить нерівномірним, характеризувався значним спадом, але й різким зростанням (як, наприклад, навесні 2022 року). Про минулий «рівень» інтересу Лондона до співпраці з Києвом свідчать два красномовних факти. Перший – за 30 років незалежності глава британського уряду відвідав Україну: це візит Джона Мейджора у 1996 році. Прем'єр-міністр Борис Джонсон, ймовірно, намагався наздогнати короткозорість своїх попередників, а тому здійснив три візити. Лише за кілька місяців 2022 року. Друга – британська сторона досі навіть чути не хоче про спрощення візового режиму для громадян України, а історія з наданням віз українським біженцям навесні 2022 року перетворилася на скандал.

Україні слід реалістично оцінити прагматичний підхід Великої Британії та не переоцінювати зацікавленість Лондона у підтримці українських ініціатив – зокрема пропозиції про тристоронню співпрацю. Медійна ейфорія в Україні через беззастережну підтримку Великобританії іноді може скласти неточне уявлення про пріоритети Лондона. З іншого боку, слід розуміти, що російська агресія, як це не парадоксально, відкрила вікно можливостей для поглиблення співпраці між двома країнами. Велика Британія продемонструвала серйозну підтримку Україні після окупації Криму в 2014

році – це відобразилося в підтримці політики санкцій проти росії, у підготовці українських військових і постачанні зброї.

Після початку повномасштабного відкритого вторгнення Британія увійшла до кола найближчих партнерів України. Довірчий діалог, який склався між В. Зеленським і Б. Джонсоном, вплинув на інтенсивність взаємодії між країнами в різних сферах, але перш за все, звісно, у військовій сфері. Цілком можна припустити, що британський прем'єр має значний вплив на бачення українським президентом надійності домовленостей з москвою. Б. Джонсон публічно порівняв переговори з в. путіним з розмовою з «крокодилем, коли він тримає вашу ногу в пащі»[54].

Попри те, що ідея тристороннього співробітництва належить українській стороні, непосвячені оглядачі часом приписують її Лондону. По-перше, тому що міністр закордонних справ Великобританії Ліз Трасс однією з перших заявила про таку співпрацю. Тим часом, як повідомляється, офіційний Київ запропонував партнерам ознайомитися з першими документами ще восени 2021. Додаткового значення додав той факт, що заява про співпрацю збіглася з підвищеною тривогою через російську атаку у трикутному форматі. Тому оглядачі почали оцінювати нову ініціативу мало не як новий безпековий альянс, що, звичайно, не було метою дипломатів – принаймні з Британії та Польщі. Наразі можна сказати, що у сторін ще є невирішені концептуальні питання щодо подальшої співпраці, у чому додаткова вартість нового формату.

Декларації ідеї супроводжувалися значною підтримкою ЗМІ (особливо в Україні, трохи в Польщі та меншою мірою у Великій Британії). Але на робочому рівні проєкт так і залишився майже мертвим, цю тему в дипломатичній службі Великобританії особливо ніхто не розкручував. Можна назвати такі причини, які не дозволяють Лондону більш серйозно включитися в запуск трикутника:

- Внутрішня політика. Британія не вперше пояснює брак уваги до України насиченим внутрішньополітичним порядком денним. Чергові та

позачергові вибори – вони постійно слугували неформальним виправданням для послаблення підтримки України за певними напрямками. Мабуть, через це в Україну не змогли приїхати ні Девід Кемерон, ні Тереза Мей, які мали зосередитися то на виборах, то на референдумі, то на переговорах про вихід країни з ЄС. Процес наповнення тристороннього співробітництва також збігся зі скандалами навколо особистості прем'єр-міністра Бориса Джонсона (справедливості заради зауважимо: тут внутрішня політика, навпаки, змусила прем'єр-міністра бути активнішим у зовнішній політиці – і, зокрема, в українському розумінні).

- Нерозуміння користі для себе. У Лондоні досі не до кінця розуміють, у чому додаткова вартість цього проєкту. Двостороння співпраця між двома країнами є майже зразковою – регулярний політичний діалог; серйозна співпраця у сфері безпеки; підтримка майбутньої відбудови України тощо. У разі потреби можливе залучення Польщі – як у випадку з навчанням українських військових на території Польщі британськими інструкторами. Лондон прагне зрозуміти дві речі: як цей проєкт може реально допомогти Україні, а також чи допоможе ця ініціатива встановити зовнішньополітичне бачення Лондона «Глобальної Британії»[55].

- Інші пріоритети. Східна Європа в принципі не належала до сфери особливих інтересів Лондона. Наприклад, у документі про політику інтегрованих іспитів Великобританії окремий розділ присвячено Індо-Тихоокеанському регіону (передбачувано з низки причин). Є лише два побіжних згадки про Україну в ширшому контексті. Наприклад, у пункті про російську загрозу Лондон обіцяє підтримувати країни Східної Європи і, зокрема, Україну для розвитку можливостей своєї армії.

Насправді, як бачите, причин для відсутності інтересу до тристоронньої взаємодії не так багато, але достатньо однієї причини, щоб весь проєкт спочатку припинив існування. Сьогодні ситуація не виглядає плачевною – не можна сказати, що є повна незацікавленість. Навпаки, британська сторона на різних рівнях намагається зрозуміти, чого саме очікує

Україна; які конкретні тристоронні заходи необхідні для наповнення проєкту змістом. А для широкої британської публіки трикутний формат – повна загадка. У фахових колах Лондона інтерес зберігається, принаймні на оперативному рівні – відбуваються відповідні зустрічі та консультації з представниками різних відомств і на різних рівнях (тут, звісно, ключову роль відіграють МЗС і оборони). Тому можна припустити, що наразі від такого рівня роботи залежить майбутнє трикутника – якщо трьом країнам вдасться сформулювати мету існування проєкту, визначити конкретні заходи та плани взаємодії, тоді можна буде дати йому нове дихання життя.

Зараз на рівні робітничого класу інтерес Лондона до тристоронньої взаємодії пояснюється такими мотивами:

– Таке ж розуміння загроз. Велика Британія, Польща та Україна є природними та логічними партнерами, оскільки поділяють однакове розуміння загроз, які виходять з боку Росії. Причому Британія продемонструвала це розуміння набагато раніше і чіткіше, ніж багато інших західних демократій, які тривалий час намагалися задобрити Володимира Путіна шляхом переговорів. Стратегічний безпековий діалог між Україною, Великою Британією та Польщею може мати велике значення для розробки підходів та ініціатив для ефективної протидії росії. Ці тристоронні розробки можуть потім підтримуватися на рівні НАТО, ЄС або ООН. Нещодавній досвід Великої Британії щодо надання гарантій безпеки Швеції та Фінляндії у вразливий період до вступу в НАТО може бути корисним для України.

– «Глобальна Британія». Багато британців (зокрема з табору «брекзитівців») образилися, вважаючи, що членство в ЄС обмежує зовнішню політику Лондона, не даючи їй розвиватися на потрібному рівні. Тому перед британськими дипломатами стоїть завдання довести велич Великобританії, її ключову і незамінну роль у світовій політиці. Зацікавленість інших країн у створенні альянсів за участю Сполученого Королівства підтверджує запит Лондона та підкреслює його важливу та унікальну роль. AUKUS є прикладом, який вписується в підходи до нової політики створення

«глобальної Британії» після Brexit. Трикутник Україна-Британія-Польща також свідчить про виняткове значення Лондона для Центрально-Східної Європи загалом і України зокрема для протидії агресивній політиці росії.

- Значні двосторонні події. Україна не вперше бере участь у створенні регіональних альянсів. Наприклад, ГУАМ, створений у 1997 році, фактично зник із зовнішньополітичного порядку денного України, незважаючи на численні спроби відродити цю ініціативу. Новий союз, нове партнерство завжди вимагає наповнення. Трикутна ініціатива – унікальний випадок, коли партнерство не створюється з нуля. Загалом трикутник є символічним оформленням тієї «начинки», якої країни досягли за попередній тривалий період взаємодії. Тому цілком очевидним було б донесення та подальший розвиток ідеї військової підготовки на території Польщі британськими інструкторами як такої, яка відбувається в рамках «трикутника».

- Особистий інтерес. Ліз Трасс стала прем'єр-міністром, і велика ймовірність того, що Британія приверне більше уваги трикутнику. Це означатиме, що проєкт має більше шансів на розвиток, тому що йдеться про збереження не лише інституційного навантаження, певних зобов'язань перед Україною, а й особистої прив'язаності, яку не варто недооцінювати[58].

Основою партнерства стане обіцянка, яку Королівство Великої Британії та Північної Ірландії та Республіка Польща дали Україні у Спільній тристоронній декларації, виданій 17 лютого 2022 року. Зокрема, Лондон і Варшава «продовжуватимуть надавати свою підтримку Україні, стоячи з Україною в єдності перед обличчям триваючої російської агресії та залишаючись цілковито відданим підтримці народу України в його зусиллях із захисту суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України». в її визнаних міжнародних кордонах». Обидві країни з 2014 року різною мірою надають допомогу українцям.

Україна та Польща хочуть, щоб Британія була активнішою в регіоні Центральної та Східної Європи: постійне членство в Радбезі ООН, ядерна зброя, значні фінансові ресурси, дипломатичні амбіції щодо захисту

демократій роблять Лондон особливо важливим. Певною мірою трикутник можна розглядати як своєрідний обнадійливий фактор, який має зміцнити зацікавленість Британії у підтримці України та Польщі. Лондон уже зарекомендував себе як активного гравця – бажання Великої Британії продемонструвати ефективність своєї дипломатії в епоху після Brexit допомогло зміцнити оборонні позиції України. Саме рішучість Британії постачати зброю як до, так і після широкомасштабного вторгнення в Росію сприяла тому, що інші демократії також були змушені демонструвати власну активність у цьому напрямку.

Україна не може покладатися на непоступливість ЄС і НАТО, дії яких пов'язані консенсусним підходом до прийняття рішень. Тому Київ має налагоджувати менші партнерства, які найкраще відповідають його інтересам. У цьому сенсі Британія не дублює трикутник Україна-Польща, а доповнює зусилля та можливості ЄС та НАТО. Трикутник фактично має з'єднати Британію з Україною та Польщею. Водночас вона не повинна перешкоджати формуванню нових партнерств, які сприятимуть регіональній безпеці. Так, Велика Британія оголосила про навчання українських військових на своїй території, згодом до ініціативи приєдналися Швеція, Норвегія, Фінляндія, Данія та Канада – очевидно, що з часом у цьому списку з'являться нові країни[54].

Британія також може відіграти одну з ключових ролей у відбудові України (Лондон пообіцяв взяти участь у відбудові та розвитку Києва та Київської області). Наступного року Великобританія проводить конференцію з відновлення України в Лондоні. Британські інвестиції також можуть відіграти важливу роль у встановленні привабливості українських інвестицій у повоєнний період. Важливим моментом для розвитку українсько-британського альянсу може стати перегляд візового режиму для громадян України.

Висновки до 3 розділу

Таким чином, Британія була серед європейських країн, які мали чітку та активну позицію щодо російської анексії Криму та конфлікту на Донбасі, а також запровадження та продовження санкцій ЄС проти Росії. Крім того, ця країна допомагає Україні – особливо у військовій сфері, а також у питанні модернізації української армії за стандартами НАТО.

Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії є одним із основних стратегічних партнерів України, про що вказано у відповідному національному законодавстві, а також у двосторонній Угоді, підписаній у жовтні 2020 року – Угода про політичне співробітництво, вільну торгівлю та стратегічне партнерство. В останні роки прискорився розвиток економічного, військово-технічного співробітництва та співробітництва у сфері безпеки. Цьому сприяв, зокрема, вихід Великої Британії з Європейського Союзу, а отже, пошук нової глобальної ролі у світі, а також подібне сприйняття загроз безпеці з боку російської федерації.

Після початку повномасштабного відкритого вторгнення Британія увійшла до кола найближчих партнерів України. Довірчий діалог, який склався між В. Зеленським і Б. Джонсоном, вплинув на інтенсивність взаємодії між країнами в різних сферах, але перш за все, звісно, у військовій сфері. Британський прем'єр має значний вплив на бачення українським президентом надійності домовленостей з Москвою.

Велика Британія є одним із ключових партнерів України, що допомагає протистояти агресії РФ. Підтримка Британії в усіх сферах (політика, дипломатія, озброєння, гуманітарні питання щодо українців, які виїхали до Сполученого Королівства) – це безсумнівний доказ того, що між Україною та Британією налагоджені партнерські відносини. Британія займає найбільш стійку позицію серед партнерів, не балансує між Росією та Україною, а усіма силами виступає за українські інтереси і перемогу українців. Варто зауважити, що постачання західної техніки, зброї та боєприпасів надзвичайно важливі для українців у довгостроковій перспективі. Попри те, що Україна

має власні можливості з виробництва зброї, без потужної сторонньої підтримки ЗСУ буде важко звільнити великі території у російських військ. Таким чином, сфера безпеки загалом та військова кооперація стали пріоритетним напрямом двосторонньої співпраці між Україною та Великою Британією в умовах російсько-української війни.

Підтримка України та протистояння з росією є беззаперечними пріоритетами зовнішньої політики, де прем'єр-міністр Ліз Трасс уже досягла загальноновизнаного успіху. Тому проведення такої політики є очевидним, зважаючи на існуючий суспільно-політичний консенсус з цього питання.

Для України досить цінний вплив нинішніх зусиль Британії на результати війни – Лондону вистачило авторитету, щоб чинити тиск на європейські держави, які все ще неохоче виступали проти російської федерації; якщо Великобританія зробить достатньо, щоб вирішити проблему російського впливу всередині Британії.

Ключовим завданням є розробка послідовної стратегії щодо Росії, враховуючи загрозу, яку вона становить для Великобританії та інших демократій. Потрібна проактивна політика системних змін, а не побудова «зміни режиму» (у чому кремль постійно звинувачує Лондон) і очікування, що російський народ «спричинить зміни зсередини».

ВИСНОВОК

Українсько-британські відносини вийшли на якісно новий рівень після становлення незалежної Української держави. У листопаді 1991 року ВС відкрив Генеральне консульство в Києві, а 31 грудня того ж року визнав незалежну Україну. 10 січня 1992 року було встановлено дипломатичні відносини між двома країнами, таким чином згадане консульство стало Посольством Великобританії в Україні. Саймон Хайманс був першим послом Великобританії в Україні. Восени 1992 року розпочало роботу Посольство України у Великобританії на чолі з першим послом Сергієм Комічаренком.

Розвиток українсько-британських відносин мав суперечливий і нестабільний характер, зумовлений як непослідовністю дій української влади, пов'язаною з вибором зовнішньополітичного курсу, так і повільністю внутрішньополітичного реформування країни. Порушення принципів демократії з початку 2000-х років призвело до різкої критики з боку Заходу та уповільнення динаміки українсько-британської співпраці. Кризовий період у дипломатичних відносинах між двома державами негативно вплинув на зовнішню політику України, на яку вплинула непослідовність підтримки Сполученим Королівством євроінтеграційних прагнень нашої держави. Слід також зазначити, що з трьох країн-засновниць ЄС Великобританія стала головним прихильником України щодо її вступу до Євросоюзу, тоді як Німеччина та Франція досить скептично ставляться до проблеми розширення ЄС. Представляючи інтереси України на міжнародній арені, Великобританія активно підтримує українців у боротьбі з російською агресією. Така політична активність британської монархії дозволяє стверджувати, що вона є одним із найважливіших союзників України на шляху інтеграції до ЄС.

Британія завжди підтримувала Україну з початку російсько-української війни. Від початку Революції Гідності британці постійно засуджували російське втручання в Україну та анексію Криму (до того, як це стало трендом для більшості західних країн), а від початку військових дій на

Донбасі заявляли про пряму участь російських військ у їх (чого багато європейців не робили всі ці роки). У 2014 році британці доклали чимало зусиль, щоб переконати Європейський Союз (членом якого вони тоді ще були) прийняти перші рішення щодо антиросійських санкцій. Британія також стала однією з небагатьох країн, які допомагали Україні у військовому будівництві за останні вісім років. Не дивно, що навіть після початку повномасштабного російського вторгнення кабінет Бориса Джонсона продовжував політику всебічної підтримки України: британці одними з перших надали гуманітарну допомогу та пообіцяли надати зброю. Позиція Лондона щодо міжнародної ізоляції Москви (включаючи припинення членства в міжнародних інституціях) є жорсткішою за позицію інших, а пакет санкцій Британії наразі є найбільшим у світі.

Торговельне співробітництво між Україною та Великою Британією в цілому характеризується позитивною динамікою, продовжується зростання товарообігу.

До позитивних змін можна віднести поступове скорочення від'ємного сальдо торгівлі України з Великою Британією за рахунок прискорення зростання українського експорту. Водночас залишається невирішеною проблемою недиверсифікований експорт України з низькою доданою вартістю. Натомість в імпорті переважає продукція з високою доданою вартістю. Перспективи подальшого торговельного співробітництва між Україною та Великою Британією є, на наш погляд, оптимістичними, особливо з огляду на підписану Угоду про політичне співробітництво, вільну торгівлю та стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії.

Загалом серед перспектив співпраці в культурній і гуманітарній сфері, окрім уже традиційних форм, британці наголошують на важливості підтримки обмінів і спільної діяльності митців і науковців, сприяння вивченню української мови та перекладів – те, що може мати тривалий характер. довготривалий вплив на визнання та популяризацію української

культури. Водночас просування та інформаційне забезпечення є одними з найбільших очікувань Українського інституту. На жаль, поки що не можна говорити про достатню поінформованість респондентів щодо поточної діяльності та можливостей Українського інституту. Як наслідок, немає чітких очікувань чи планів співпраці.

Щодо української культурно-публічної дипломатії, то вона водночас пов'язана як з українським посольством у Лондоні, так і з діяльністю відомих «українських» осередків – Кембриджських українознавчих студій та Українського інституту в Лондоні. Така ситуація вказує на можливість і важливість співпраці з цими інституціями, які вже мають власну репутацію та визнання, що може спростити майбутній доступ до певної аудиторії.

Інтерес Великої Британії до розвитку відносин з Україною був досить нерівномірним, характеризувався значним спадом, але й різким зростанням (як, наприклад, навесні 2022 року). Про минулий «рівень» інтересу Лондона до співпраці з Києвом свідчать два красномовних факти. Перший – за 30 років незалежності глава британського уряду відвідав Україну: це візит Джона Мейджора у 1996 році. Прем'єр-міністр Борис Джонсон, ймовірно, намагався наздогнати короткозорість своїх попередників, а тому здійснював візити. всього за кілька місяців 2022 року.

В Україні їм слід реалістично оцінити прагматичний підхід Великої Британії та не переоцінювати зацікавленість Лондона у підтримці українських ініціатив – зокрема пропозиції про тристоронню співпрацю. Медійна ейфорія в Україні через беззастережну підтримку Великобританії іноді може скласти неточне уявлення про пріоритети Лондона. З іншого боку, слід розуміти, що російська агресія, як це не парадоксально, відкрила вікно можливостей для поглиблення співпраці між двома країнами. Велика Британія продемонструвала серйозну підтримку Україні після окупації Криму в 2014 році – це відобразилося в підтримці політики санкцій проти Росії, у підготовці українських військових і постачанні зброї. Після початку

повномасштабного відкритого вторгнення Британія увійшла до кола найближчих партнерів України.

Україна та Польща хочуть, щоб Британія була активнішою в регіоні Центральної та Східної Європи: постійне членство в Радбезі ООН, ядерна зброя, значні фінансові ресурси, дипломатичні амбіції щодо захисту демократій роблять Лондон особливо важливим. Певною мірою трикутник можна розглядати як своєрідний обнадійливий фактор, який має зміцнити зацікавленість Британії у підтримці України та Польщі. Лондон уже зарекомендував себе як активного гравця – бажання Великої Британії продемонструвати ефективність своєї дипломатії в епоху після Brexit допомогло зміцнити оборонні позиції України. Саме рішучість Британії постачати зброю як до, так і після широкомасштабного вторгнення в Росію сприяла тому, що інші демократії також були змушені демонструвати власну активність у цьому напрямку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Борщак І. Як була зорганізована Мирова конференція 1919 р. / І. Борщак // Альманах , “Червоної калини”. – Львів, 1939. – С. 104–114.
2. Веденєєв Д. В. Дипломатична служба Української держави, 1917 – 1923 роки [Текст] / Д. В. Веденєєв. – К.: Нац. акад. СБУ, 2017. – 261 с.
3. Винниченко В. Відродження нації. Заповіт борцям за визволення [Текст] / В. Винниченко. – К.: КНИГА РОДУ, 2018. – 800 с.
4. Грубінко А. В. Українсько-британські відносини 1991-2004. – Тернопіль, 2020.
5. Дацків І. Б. Структура і діяльність зовнішньополітичного відомства Директорії УНР [Текст] / І. Б. Дацків // Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства. – К.: “Рада”, 2018. – Т. XXII. – С. 337–354.
6. Дацків І. Б. Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів 1917–1923 рр.: [Монграфія] / І. Б. Дацків. – Тернопіль: Астон, 2019. – 520 с.;
7. Дацків І. Б. Брест 1918: європейський прорив України: [Монграфія] / І. Б. Дацків. – Тернопіль: Астон, 2018. – 254 с.
8. Дацків І. Дипломатичні відносини Української Центральної Ради з країнами Антанти [Текст] // І. Дацків / Всеукраїнський науковий журнал “Мандрівець”. – Тернопіль, 2021. – № 4. – С. 21–26.
9. Довган Ю. Л. Зовнішня політика Великобританії стосовно ЗУНР у вітчизняних джерелах та історіографії [Текст] // Ю. Л. Довган / Галичина: науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 2018. – № 7. – С. 159–163.;
10. Довган Ю.Л. Британська активність у Східній Галичині під час українсько-польського протистояння у 1919– 1920 рр. [Текст] // Ю. Л. Довган / Україна соборна. Збірник наукових статей. – К.: Інститут історії України

НАН України, 2019. – Вип. 2. – Ч. 3: Історична регіоналістика в контексті соборності України. – С. 326–336.

11. Дорошенко, Д. Історія України, 1917–1923 [Текст] / Д. Дорошенко. – Т. 2. Українська Гетьманська Держава 1918 р. – 2-е вид. – Нью-Йорк: Булава, 1954. – 424, LXXXVI с.

12. Добрянський М. Великобританія // Енциклопедія українознавства: словникова частина / Гол. Ред. В. Кубійович. – Том 1. – Париж; Нью-Йорк, 1955. – С. 222-226.

13. Зеленко К. Великобританія і Україна // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен, 2019. – С. 883-906.

14. Зорівчак Р. Українсько-англійські літературні взаємини // Українська література в загально-слов'янському і світовому літературному контексті: в 5 т. – Т. 3. – Київ, 1988. – С. 88-154.

15. Кучик О. С. Союзницька інтервенція на Україні (1918–1919) [Текст] / О. С. Кучик. – Львів: Львів. нац. ун-т ім. І.Франка, 2019. – 69 с.

16. Кучик О. С. Україна в зовнішній політиці Антанти (1917–1920 рр.) [Текст]: Дис. ... кандіст. наук: 07.00.01/ О. С. Кучика. – Львів, 2021. – 233 с.

17. Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920 [Текст] / М. Лозинський. – Нью-Йорк: Червона Калина, 1970. – 228 с.

18. Ллойд Джордж Дэвид. Правда о мирных договорах [Текст] / Дэвид Ллойд-Джордж. – М.: Наука, 1957. – Т. 1. – 536 с.

19. Мазепа І. Україна в огні й бурі революції, 1917–1921 [Текст]: (спогади): в 3 т. / І. Мазепа. – Прага: Пробоєм, 1942. – Т. 1: Центральна Рада, Гетьманат, Директорія. – 1942. – 210 с. – Т. 2: Кам'янецька доба. Зимовий похід. – 1942. – 232 с. – Т. 3: Польсько-український союз. Кінець збройних змагань. – 1943. – 231 с.

20. Макарчук О. Г. Політика Франції, Великобританії та США щодо України (1918–1921 рр.) / О. Г. Макарчук, В. С. Макарчук // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. – Серія: держава та армія. – Львів, 2020. – № 408. – С. 60–66.

21. Марголін А. На берегах туманного Альбіону [Текст] / А. Марголін // Україна дипломатична. – К., 2020. – Вип. 1. – С. 315–319; Марголін А. Украина и политика Антанты [Текст]: записки еврея и гражданина / А. Марголин. – Берлин: С. Ефрон, 1934. – 397 с.;
22. Марголин А. Украина и политика Антанты [Текст]: записки еврея и гражданина / А. Марголин. – Берлин: С. Ефрон, 1934. – 397 с.
23. Наливайко Д. Очима Заходу: Рецепція України в Західній Європі XI-XVIII ст. – Київ, 2018.
24. Покровська І. Українсько-британські відносини за часів правління гетьмана Скоропадського та Директорії [Текст] / І. Покровська, Ю. Хорошилова // Політика і час. – 1995. – № 5. – С. 73–78.
25. Роговий В. Українське питання в Лондоні в період між Першою та Другою Світовими війнами // Українська Думка. – Лондон, 2018. – 7-14 жовтня. – С. 8.
26. Січинський В. Чужинці про Україну. – Київ, 2017. – С. 241-255.
27. Середа О. Англійські зв'язки львівських українців напередодні Першої світової війни // Львів: місто - суспільство - культура, Збірник наукових праць. – Львів, 2019. – С. 431-452.
28. Сирота Р. Львівський напрям діяльності британських дипломатів у міжвоєнній Польщі (за документами ФоринОффіс) // Львів: місто - суспільство - культура, Збірник наукових праць. – Львів, 2019. – С. 517-540.
29. Сирота Р. Українське питання у зовнішній політиці Великої Британії в роки Другої світової війни // Міжнародний науковий конгрес “Українська історична наука на порозі XXI століття”. – Чернівці, 2021. – Том 2. – С. 95-104.
30. Сирота Р. Під пильним спостереженням: Британські спецслужби і українська політична еміграція в 1920-40-их рр. // Українська Думка. – Лондон, 2018. – 15 березня. – С. 4.

31. Соловйова В. В. Дипломатична діяльність українських національних урядів 1917–1921 рр. [Текст] / В. В. Соловйова. – К.; Донецьк, 2016. – 394 с.

32. Табачник Д. В. Україна на шляху у світ. Керівники зовнішньополітичних відомств України в 1917–1996 рр. / Д. В. Табачник. – К.: Українська Академія державного управління при Президентові України, 2016. – 362 с.

33. Меморандум про взаєморозуміння між Кабінетом Міністрів України і Урядом Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії про тимчасове надання Міністерству оборони України цивільного радника з питань оборони (12 листопада 2004 р., Київ) / ІАУ МЗС України. – Ф. Міжнародних договорів. – Спр. 4252. – Арк. 1-4.

34. Обмін нотами між Урядом України та Урядом Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії щодо двосторонніх угод, які були чинними між СРСР та Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії (29 липня 1999 р., Київ-Лондон) / ІАУ МЗС України. – Ф. Міжнародних договорів. – Спр. 2226. – Арк. 1-2.

35. Протокол про подальший розвиток військового співробітництва між Міністерством оборони України та Міністерством оборони Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії (20 лютого 1996 р., Лондон) / ІАУ МЗС України. – Ф. Міжнародних договорів. – Спр. 1699. – Арк. 1-3.

36. Спільне комюніке щодо встановлення консульських відносин між Україною і Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії (14 грудня 1991 р., Київ) / Історико-архівне управління МЗС України. – Ф. Міжнародних договорів. – Спр. 73. – Арк. 1.

37. Савельєв Є.В. Міжнародна економіка: теорія міжнародної торгівлі і фінансів : підручник для магістрів з міжнародної економіки. Тернопіль : Економічна думка, 2000. 450 с.

38. Циганкова Т. М., Петрашко Л.П., Кальченко Т.В. Міжнародна торгівля : навч. посіб. К. : КНЕУ, 2001. С. 8-9.
39. Шнирков О.І., Філіпенко А.С., Резнікова Н.В. та ін. Процеси економічної дезінтеграції в сучасному світовому господарстві: монографія /за ред. О.І. Шниркова. К.: ВПЦ "Київський університет", 2018. 159 с.
40. Шульгин О. Політика: Державне будівництво України і міжнародні справи. [Текст] / О. Шульгин. – К., 1918. – 111 с.;
41. Шульгин О. Початки діяльності міністерства закордонних справ України [Текст]: спогади / О. Шульгин // Розбудова держави. – К., 2017. – № 1. – С. 22–24.
42. Якубовський С.О. Процеси економічної дезінтеграції та їх моделювання. Вісник Міжнародного Слов'янського університету. Харків: Серія «Економічні науки». Том XV. №2. 2012, С. 3-8.
43. Borshak E. EarlyrelationsbetweenEnglandandUkraine // SlavonicandEastEuropeanReview. – London, 1931. – Vol. 10. – No. 28 (June). – P. 138-160.
44. Vynar L. ThequestionofAnglo-Ukrainianrelationsinthemiddleoftheseventeenthcentury // AnnalsoftheUkrainianAcademyofArtsandSciencesinthe US. – NewYork, 1958. – Nos. 21-2. – P. 1411-1418.
45. Polons'ka-Vasylenko N. Ukraine-Rus' andWesternEuropeinthe 10th-13th centuries. – London, 1964.
46. Kark J. BritishpolicytowardUkrainianStatehood / J. Kark. – Munich: UkrainianFreeUniversity, 1970. – 338 p.
47. Luciuk L.Y., Kordan B.S. Anglo-AmericanPerspectivesontheUkrainianQuestion 1938-1951: A DocumentaryCollection. – Kingston (Ontario); Vestal (NewYork), 1987.
48. Gilbert M. Winston S Churchill [Text] / M. Gilbert – Vol. 4: 1916–1922. – London, 1975. – 340 p.

49. The Foreign Office and the Famine. British Documents on Ukraine and the Great Famine of 1932-1933 / Edited by M. Carynnyk, L. Y. Luciuk and B. S. Kordan. – Kingston (Ontario); Vestal (New York), 1988.
50. Saunders D. Britain and the Ukrainian Question (1912-1920) // The English Historical Review. – Oxford, 1988. – Vol. 103. – No. 406 (January). – P. 40-68.
51. “Foreign Secretary Liz Truss’ speech to the Lowy Institute”, January 21, 2022, <https://www.gov.uk/government/speeches/foreign-secretarys-speech-to-the-lowy-institute>
52. “Global Britain in a competitive age. The Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy”, March, 2021, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/975077/Global_Britain_in_a_Competitive_Age_the_Integrated_Review_of_Security__Defence__Development_and_Foreign_Policy.pdf
53. «Європейська правда», «Дуда: до переговорів по Донбасу слід залучити не лише Польщу, а й США», 19 серпня, 2015, <https://www.eurointegration.com.ua/news/2015/08/19/7037180/>
54. «Міністр оборони Бен Воллес відвідав військових Збройних Сил України під час початку навчальної програми в Сполученому Королівстві», 9 липня, 2022, <https://www.gov.uk/government/news/defence-secretary-ben-wallace-visits-armed-forces-of-ukraine-as-training-programme-starts-across-the-uk>
55. «Українська правда», «Британські інструктори відновили навчання українських військових в Україні – Times», 16 квітня, 2022, <https://www.pravda.com.ua/news/2022/04/16/7339982/>
56. «Українська правда», 5 травня 2022, <https://www.pravda.com.ua/eng/articles/2022/05/5/7344096/>

57. BorisJohnsonchce stworzyć sojusz militarny z Polską i Ukrainą. Wiemy, co na to polski rząd, Fakt.pl, 20 czerwca 2022, <https://www.fakt.pl/polityka/boris-johnson-chce-sojusz-militarnego-z-polska-i-ukraina-wiemy-co-na-to-polski-rzad/r3r1n58>

58. Financial Times, 'The UK's shameful Ukrainian refugee policy', March 8, 2022, <https://www.ft.com/content/2d3fca5f-7dd1-4cc7-a899-25d119158eff>

59. House Passes 2023 NDAA With Funds For Ukrainian Pilot Training, Protects Sentinel ICBM, July 15, 2022, <https://www.airforcemag.com/house-passes-2023-ndaa/>

60. James Rogers, 'A new European triumvirate: Plurilateralism in action', Council on Geostrategy, February 2, 2022, <https://www.geostrategy.org.uk/britains-world/a-new-european-triumvirate-plurilateralism-in-action/>

61. Reuters, 'UK PM Johnson says Ukraine peace talks are doomed because of "crocodile" Putin', April 21, 2022, <https://www.reuters.com/world/europe/negotiating-with-putin-like-dealing-with-crocodile-uk-pm-johnson-says-2022-04-20/>

62. Sojusz Polska, Ukraina, Wielka Brytania? Szef BBN Paweł Soloch o nowym formacie współpracy, Dziennik Polski, 2 lutego 2022, <https://dziennikpolski24.pl/sojusz-polska-ukraina-wielka-brytania-szef-bbn-pawel-soloch-o-nowym-formacie-wspolpracy/ar/c1-16027395>

63. Sojusz Wielka Brytania-Polska-Ukraina. Gen. Polko: Dołączenie Niemiec byłoby ważnym sygnałem dla Kremla, w Polityce.pl, 31 stycznia, <https://wpolityce.pl/swiat/583792-sojusz-wielka-brytania-polska-ukraina-gen-polko-komentuje>

64. Sojusz z udziałem Polski. "Ukraina to 50 proc. naszego bezpieczeństwa", O2.pl, 01.02.2022, https://www.o2.pl/informacje/sojusz-z-udzialem-polski-ukraina-to-50-proc-naszego-bezpieczenstwa6732666499799744a?utm_source=google&utm_medium=dsa&gclid=Cj0KCQjw_viWBhD8ARIsAH1mCd5NXo-58qI3O771NvVCLc9BLgKpUGW0XEo0wF_Dk6rlurUbtI9fgaAp1KEALw_wcB

